

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่องนี้ เพื่อศึกษาผลการใช้ชุดการฝึกสำหรับผู้ปกครอง ใช้พัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎี แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แยกตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้

1. ความคิดสร้างสรรค์
  - 1.1 ความหมายของความคิดสร้างสรรค์
  - 1.2 ทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์
  - 1.3 พัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย
  - 1.4 ลักษณะของบุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์
  - 1.5 ลักษณะของเด็กปฐมวัยที่มีความคิดสร้างสรรค์
  - 1.6 หลักการสอนเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย
  - 1.7 ลักษณะกิจกรรมเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์
  - 1.8 ประเภทของกิจกรรมเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์
  - 1.9 ความคิดสร้างสรรค์กับการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย
  - 1.10 แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์
  - 1.11 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์
2. ความรู้เกี่ยวกับผู้ปกครอง
  - 2.1 บทบาทของผู้ใหญ่
  - 2.2 ความสำคัญของผู้ใหญ่
  - 2.3 ลักษณะของผู้ใหญ่
  - 2.4 หลักการเรียนรู้ของผู้ใหญ่
3. ความรู้เกี่ยวกับการสร้างชุดการฝึก
  - 3.1 ความสนใจในการอ่านของเด็กปฐมวัย
  - 3.2 การออกแบบหนังสือเด็ก
  - 3.3 การสร้างแบบฝึกสำหรับเด็กปฐมวัย

1. ความคิดสร้างสรรค์

1.1 ความหมายของความคิดสร้างสรรค์

นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของความคิดสร้างสรรค์ไว้ ดังนี้
 บารอน และเมย์ (Baron and May, 1960 อ้างถึงใน อารี รังสินนท์, 2528) ให้คำจำกัดความว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถของมนุษย์ ที่จะนำไปสู่สิ่งใหม่ ๆ เกิดผลผลิตใหม่ ๆ ทางเทคโนโลยี รวมทั้งความสามารถในการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ ๆ

ทอร์แรนซ์ (Torrance, 1972) ให้คำอธิบายว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นการรวบรวมประสบการณ์ที่ผ่านมา เพื่อสร้างรูปแบบอย่างใหม่ ความคิดใหม่ หรือผลผลิตใหม่
 วอลเลซ และโคแกน (Wallach & Kogan, 1965) มีแนวคิดว่าความคิดสร้างสรรค์หมายถึงความคิดที่จะโยงสัมพันธ์ได้ (Association) คือเมื่อระลึกถึงสิ่งใดได้ ก็จะเป็นสะพานให้ระลึกถึงสิ่งอื่นได้ต่อไป อย่างสัมพันธ์กันเป็นลูกโซ่ เมื่อเกิดแล้วเก็บสะสมไว้ในรูปของมโนทัศน์ภายในสมองเมื่อมีสิ่งเร้ามากระตุ้นก็จะตอบสนองออกมา

ฮัทชินสัน (Hutchinson, 1949) อธิบายว่า ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึงกระบวนการของการมองเห็นความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ซึ่งจะนำไปสู่ความคิดใหม่ที่เป็นประโยชน์ อาจใช้เวลาคิดช้าหรือเร็วก็ได้ แล้วแต่ความยากง่ายของปัญหา

อุดมลักษณ์ กุลพิจิตร (2529 อ้างถึงใน ขวัญฟ้า รังสิยานนท์, 2532) ได้ให้ความหมายว่า ความคิดสร้างสรรค์หมายถึง การที่บุคคลแสดงออกทางความคิด และการกระทำหรือการสร้างสิ่งใดสิ่งหนึ่งจากความคิดของตนเอง และได้รับการยอมรับและเห็นคุณค่าโดยบุคคลนั้น ๆ และผู้อื่น

ขวัญฟ้า รังสิยานนท์ (2532) ยังได้สรุปไว้อีกว่า ความคิดสร้างสรรค์หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการแสดงออก ทางความคิด หรือการกระทำที่แปลกใหม่ โดยมีประสบการณ์เดิมหรือสิ่งเร้าเป็นสำคัญ

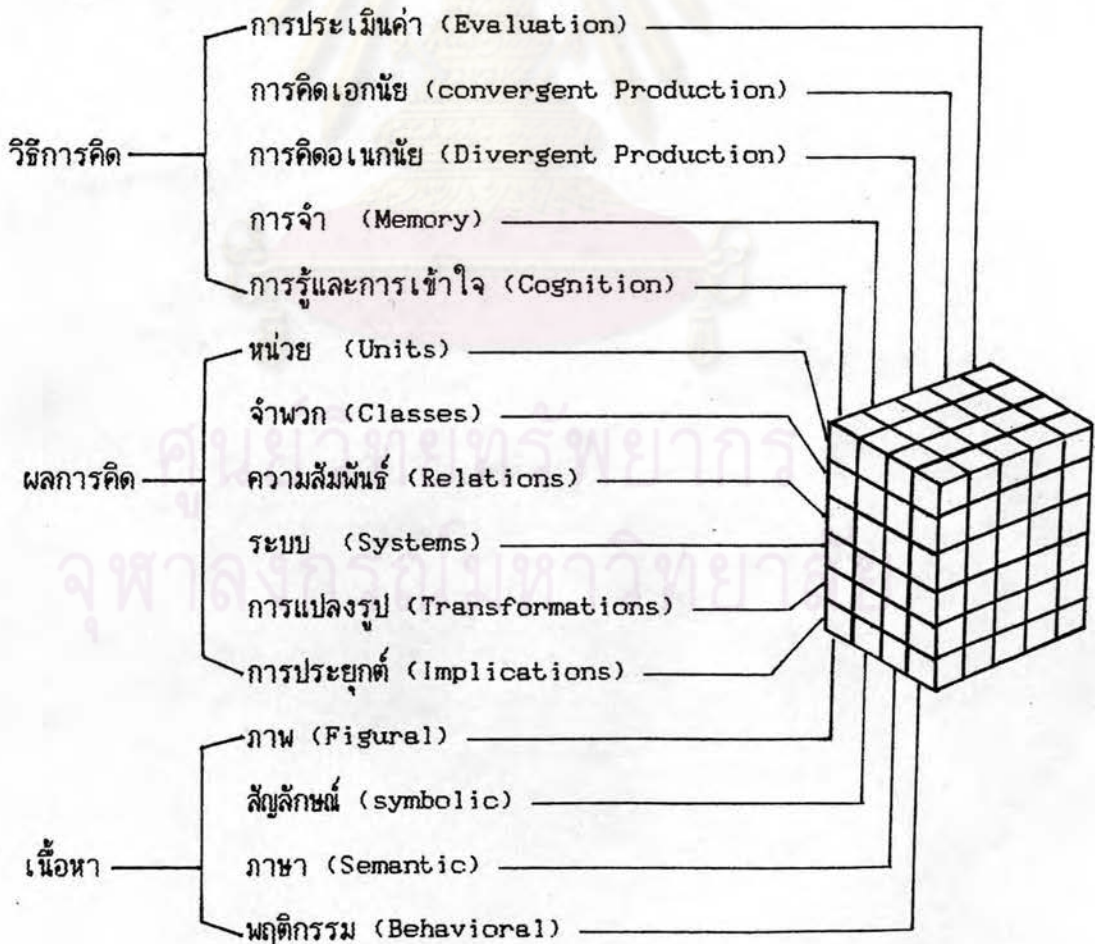
และอารี รังสินนท์ (2532) ได้ประมวลสรุปความหมายของความคิดสร้างสรรค์ไว้ว่า เป็นกระบวนการทางสมองที่คิดในลักษณะเอนกนัย อันนำไปสู่การคิดค้นพบสิ่งแปลกใหม่ ด้วยการคิดปรุงแต่งจากความคิดเดิม ผสมผสานกันให้เกิดสิ่งใหม่

จากความหมายข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ความคิดอเนกนัย ที่เกิดจากความสามารถในการรวบรวมประสบการณ์เดิมที่มีอยู่ นำมาหาความเกี่ยวโยงสัมพันธ์กันเพื่อตอบสนองต่อสิ่งเร้าต่าง ๆ แล้วแสดงออกมาเป็นความคิดหรือการกระทำที่แปลกใหม่

1.2 ทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์

1. ทฤษฎีโครงสร้างทางสติปัญญาของกิลฟอร์ด

กิลฟอร์ด (Guilford, 1981 quoted in Davis, 1983) ได้เสนอโครงสร้างเชาว์ปัญญา (Structure of Intellect Theory) อธิบายความสามารถทางสมองของมนุษย์เป็นแบบจำลอง 3 มิติ (Three Dimensional Model) ดังนี้

แบบจำลองสามมิติตามทฤษฎีโครงสร้างเชาว์ปัญญาของกิลฟอร์ด

พฤติกรรมที่เป็นความคิดสร้างสรรค์อยู่ในมิติด้านวิคิด ซึ่งประกอบด้วยวิคิด 5 ประการคือ

1. การรู้และการเข้าใจ หมายถึง ความสามารถของสมองในการเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว
2. การจำ หมายถึง ความสามารถของสมองในการสะสมข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้เรียนรู้มา และสามารถระลึกออกมาได้ตามที่ต้องการ
3. การคิดแบบอเนกนัย หมายถึง ความสามารถของสมองในการให้การตอบสนองได้หลาย ๆ อย่างจากสิ่งเร้าที่กำหนดให้โดยไม่จำกัดจำนวนคำตอบ
4. การคิดแบบเอกนัย หมายถึง ความสามารถของสมองในการให้การตอบสนองที่ถูกต้อง และดีที่สุดจากข้อมูลที่กำหนดให้
5. การประเมินค่า หมายถึง ความสามารถของสมองในการตัดสินข้อมูลที่กำหนดให้ตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้

วิธีการคิดที่เป็นการคิดแบบอเนกนัยนี้ กิลฟอร์ดจัดว่า เป็นการคิดสร้างสรรค์ ซึ่งประกอบด้วยลักษณะดังต่อไปนี้

1. ความคิดคล่องแคล่ว (Fluency) หมายถึง ความสามารถทางสมองในการคิดหาคำตอบได้อย่างคล่องแคล่ว รวดเร็ว และคิดได้หลายคำตอบ แบ่งเป็น
  - 1.1 ความคิดคล่องแคล่วทางด้านถ้อยคำ (Word fluency) เป็นความสามารถในการใช้ถ้อยคำ
  - 1.2 ความคิดคล่องแคล่วทางการโยงความสัมพันธ์ (Associational fluency) เป็นความสามารถในการที่จะหาถ้อยคำที่เหมือนหรือคล้ายกัน ได้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ภายในเวลาที่กำหนดให้
  - 1.3 ความคิดคล่องแคล่วทางการแสดงออก (Expressional fluency) เป็นความสามารถในการใช้วลีหรือประโยค และนำคำมาเรียงกันอย่างรวดเร็ว เพื่อให้ได้ประโยคที่ต้องการ
  - 1.4 ความคิดคล่องแคล่วในการคิด (Ideational fluency) เป็นความสามารถที่จะคิดในสิ่งที่ต้องการภายในเวลาที่กำหนด เช่น ให้คิดประโยคของก้อนอิฐให้มากที่สุด ภายในเวลาที่กำหนดให้

2. ความคิดริเริ่ม (Originality) หมายถึง ความสามารถของสมองในการคิดหาสิ่งที่แปลกใหม่ ไม่ซ้ำแบบใคร

3. ความคิดยืดหยุ่น (Flexibility) หมายถึง ความสามารถในการหาคำตอบได้หลายทิศหลายทาง แบ่งออกเป็น

3.1 ความคิดยืดหยุ่นที่เกิดขึ้นทันที (Spontaneous flexibility) เป็นความสามารถที่จะพยายามคิดได้หลายอย่าง อย่างอิสระ เช่น คนที่มีความคิดยืดหยุ่นในด้านนี้ จะคิดว่าประโยชน์ของก้อนอิฐมีอะไรบ้าง ได้หลายทิศหลายทาง ในขณะที่คนไม่มีความคิดยืดหยุ่น จะคิดได้เพียงทิศทางเดียว

3.2 ความคิดยืดหยุ่นทางการดัดแปลง

4. ความคิดละเอียดลออ (Elaboration) หมายถึง ความสามารถของสมองในการคิดเกี่ยวกับรายละเอียดที่ใช้ในการตกแต่ง เพื่อทำให้ความคิดริเริ่มนั้นสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ก่อนที่บุคคลจะเกิดความคิดดังกล่าวได้ ย่อมต้องอาศัยมิติด้านเนื้อหา เป็นสิ่งเร้าให้เกิดความคิด ซึ่งเนื้อหาดังกล่าวแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ คือ

1. เป็นภาพ หมายถึง ข้อมูลหรือสิ่งเร้าที่เป็นรูปธรรม หรือรูปที่แน่นอน ซึ่งบุคคลสามารถรับรู้ และให้เกิดความรู้สึกนึกคิดได้ เช่น ภาพเขียน ภาพปั้น เป็นต้น

2. เป็นสัญลักษณ์ หมายถึง ข้อมูลที่อยู่ในรูปเครื่องหมายต่าง ๆ เช่น ตัวอักษร ตัวเลข ไนต์ดนตรี รวมทั้งสัญญาณต่าง ๆ

3. เป็นภาษา หมายถึง ข้อมูลที่อยู่ในรูปของถ้อยคำที่มีความหมายต่าง ๆ กัน สามารถใช้ติดต่อสื่อสารได้ เช่น พ่อ แม่ เพื่อน ชอบ โกรธ เสียใจ เป็นต้น

4. เป็นพฤติกรรม หมายถึง ข้อมูลที่เป็นการแสดงออก กิริยาอาการและการกระทำที่สามารถสังเกตเห็น รวมทั้งทัศนคติ การรับรู้ การคิด เป็นต้น เช่น การยิ้ม การล้อเล่น การแสดงความคิดเห็น

เมื่อสมองได้รับรู้จากมิติด้านเนื้อหา และใช้ความสามารถในการตอบสนองต่อข้อมูลหรือสิ่งเร้าที่ได้รับในมิติด้านวิธีการคิดแล้ว ผลที่ได้จะออกมาเป็นมิติด้านผลการคิด ซึ่งผลของการคิด แบ่งเป็น 6 ลักษณะ ดังนี้

1. หน่วย หมายถึง สิ่งที่มีคุณสมบัติเฉพาะตัวและแตกต่างไปจากสิ่งอื่น เช่น คน แมว นก เป็นต้น

2. จำพวก หมายถึง ประเภทหรือจำพวกหรือกลุ่มของหน่วยที่มีคุณสมบัติร่วมกัน เช่น คน แมว ปลา วาน เป็นจำพวกเดียวกัน เพราะต่างก็เลี้ยงลูกด้วยนม

3. ความสัมพันธ์ หมายถึง การเชื่อมโยงของผลที่ได้จากการจับคู่เข้าด้วยกันโดยอาศัยลักษณะบางประการเป็นเกณฑ์ อาจอยู่ในรูปของหน่วยกับหน่วย จำพวกกับจำพวก หรือระบบกับระบบก็ได้ เช่น พระกับวัด คนกับบ้าน นกกับรัง เป็นความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่มีชีวิตกับที่อยู่อาศัย

4. ระบบ หมายถึง การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของผลที่ได้หลายคู่ เข้าด้วยกันอย่างมีระเบียบแบบแผน อย่างใดอย่างหนึ่งแน่นอน เช่น 1 3 5 7 9 เป็นระบบเลขคี่

5. การแปลงรูป หมายถึง การเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง หรือการจัดองค์ประกอบของสิ่งเร้า หรือข้อมูล ออกมาในรูปใหม่ เช่น การแปลงรูปสี่เหลี่ยมเป็นเส้นตรงสี่เส้น ดังรูป

[ ] แปลงรูป | | | |

6. การประยุกต์ หมายถึง ความเข้าใจในการนำข้อมูลไปใช้ขยายความเพื่อการพยากรณ์ หรือคาดคะเนข้อความในตรรกวิทยา เช่น ประโยคถ้า...แล้ว..." ก็เป็นประโยค ประเภทที่ใช้การคาดคะเนโดยอาศัยเหตุและผล

ทฤษฎีโครงสร้างทางสติปัญญา นี้ นับว่าเป็นพื้นฐานในการศึกษาด้านความคิดสร้างสรรค์ เพราะกิลฟอร์ด อธิบายว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นลักษณะความคิดอเนกนัย (Divergent thinking) คือ ความคิดหลายทิศทาง หลายแง่ หลายมุม คิดได้กว้างไกล ซึ่งลักษณะความคิดนี้จะนำไปสู่การประดิษฐ์สิ่งแปลกใหม่เพิ่มขึ้น ข้อสรุปของ กิลฟอร์ดนี้ทำให้มีการศึกษาเรื่องความคิดสร้างสรรค์ อย่างกว้างขวางและลึกซึ้งในเวลาต่อมา

2. ทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์ในรูปของการโยงสัมพันธ์

วอลแลช และ โคแกน (Wallach and Kogan 1965) ได้เสนอทฤษฎีว่า ความคิดสร้างสรรค์ คือกระบวนการอันหนึ่ง ซึ่งอยู่ระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนองอาการที่สิ่งเร้ากับการตอบสนองแสดงปฏิกิริยาต่อกัน ทำให้เกิดการระลึกได้ ซึ่งถ้าสิ่งเร้าและการตอบสนอง แสดงปฏิกิริยาต่อเนื่องกัน ได้มากก็ย่อมจะระลึกได้มาก ผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์

จะระลึกได้มากหลายแง่หลายมุม หลายทิศทาง (Divergent thinking) ผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ต่ำจะระลึกได้น้อย การระลึกได้มากย่อมจะมีโอกาสระลึกในสิ่งที่ผู้อื่นระลึกไม่ได้ บางทีสิ่งที่ระลึกได้นั้นอาจสัมพันธ์เข้ากับสิ่งใหม่ ความสัมพันธ์ดังกล่าวอาจเป็นไปโดยความบังเอิญหรือจงใจก็ได้

ตามทฤษฎีของวอลแลชและโคแกนนี้ ความคิดสร้างสรรค์เกิดจากการเชื่อมโยงสัมพันธ์ระหว่างโมโนทัศน์ต่าง ๆ ที่บุคคลสร้างสมมาจากการเรียนรู้ตนเอง การที่บุคคลจะมีความคิดสร้างสรรค์มากน้อยเพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถในการเชื่อมโยงโมโนทัศน์ของคนเข้ากับสิ่งใหม่ให้มากที่สุด แสดงว่าประสบการณ์และการเรียนรู้ มีผลต่อความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์

ความคิดสร้างสรรค์ เกิดจากการเรียนรู้ ลำดับขั้นของการเรียนรู้ จึงเป็นสิ่งสำคัญ

ลำดับขั้นของการเรียนรู้ (Gagne' 1970 อ้างถึงใน สุมณ อมรวิวัฒน์ และคณะ 2526)

1. การเรียนรู้สัญญาณ : เรียนรู้ที่จะตอบสนองสิ่งเร้า เช่น ยืนตรงเมื่อเห็นธงชาติชักส่ายยอดเสา
2. การเรียนรู้ความสัมพันธ์ของสิ่งเร้า : เห็นดินสอและกระดาษจะจับดินสออย่างไร จะลากเส้นบนกระดาษและเคลื่อนมืออย่างไรจึงได้เส้นที่ต้องการ
3. ได้ทักษะทั่วไปและทักษะเฉพาะ : เกิดจากการเรียนรู้จากความสัมพันธ์ของสิ่งเร้าหลาย ๆ คู่ (S-R) มาประสานสัมพันธ์สอดคล้องจนเกิดเป็นความสามารถทำอย่างใดอย่างหนึ่งได้ และทำได้อย่างแม่นยำยิ่งขึ้นทุกครั้งที่ทำ เช่น ทักษะในการขับรถที่จักรยาน
4. การเรียนรู้ทางภาษา : เกิดจากการนำสิ่งที่รู้แล้วมาช่วยให้เรียนรู้สิ่งใหม่ เช่น การเรียนคำใหม่ อรุโณทัย รู้จักคำว่า อรุณ และอุทัย เมื่อรู้จักหลักของการสนธิก็ช่วยให้เรียนรู้ความหมายของอรุโณทัยได้
5. การเรียนรู้ การจำแนก : สามารถแยกสิ่งที่ต่างกันออกมาได้ เช่น แยกรูปสามเหลี่ยม ออกจากกลุ่มรูปสี่เหลี่ยม หรือแยกประโยคที่ว่าคำไหนเป็น ประธาน กริยา กรรม

6. การสร้างมโนทัศน์ : สามารถกำหนดเกณฑ์ที่ใช้เป็นเครื่องมือแยกสิ่งของ หรือบุคคลตามลักษณะหรือคุณสมบัติได้

7. การเรียนรู้กฎ : ใช้มโนทัศน์หลาย ๆ อันมาประมวลแล้วกำหนดเป็นเกณฑ์รวมเพื่อนำทางในการวินิจฉัย หรือตัดสินได้ว่า สิ่งมาก-น้อย ถูก-ผิด ดีกว่า ใหญ่กว่า เป็นต้น

8. การเรียนรู้วิธีแก้ปัญหา : เป็นความสามารถสูงสุดที่ต้องใช้การเรียนรู้ทุกระดับข้างต้น

1.3 พัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย

อารี รังสินันท์ (2532) สรุปลักษณะพัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์จากผลงานวิจัยพบว่า พัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์ของเด็กจะแตกต่างไปจากพัฒนาการด้านอื่น ๆ และความคิดสร้างสรรค์ของเด็กจะเจริญสูงสุดในช่วงแรกของชีวิต เมื่อตอนอายุ 4 1/2 และเริ่มต้นลดลงเมื่อเข้าโรงเรียนอนุบาล

ทอร์แรนซ์ (Torrance, 1962 อ้างถึงใน กระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ, 2532) ได้สรุปลักษณะพัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์จากการศึกษาของ ลิกอน (Ligon) ได้ดังนี้

เด็กวัยทารก - วัยก่อนเรียน (0-6 ปี)

ในช่วงอายุ 0 - 2 ปี เด็กเริ่มพัฒนา การจินตนาการ ในช่วงขวบแรก เด็กต้องการรู้เรื่องต่าง ๆ พยายามเลียนแบบเสียง และจังหวะเมื่ออายุ 2 ขวบ เด็กต้องการให้มีอะไรพิเศษเกิดขึ้น เด็กกระตือรือร้นที่จะได้สัมผัส ชิม และดูทุกสิ่งทุกอย่าง เด็กมีความอยากรู้อยากเห็น แต่วิธีการแสดงออกนั้น ขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล

อายุ 2 - 4 ปี เด็กเรียนรู้เกี่ยวกับโลกและประสบการณ์โดยตรง และทำสิ่งนั้นซ้ำ ๆ โดยการเล่นที่ใช้จินตนาการ เด็กตื่นตัวกับสิ่งแปลกใหม่ตามธรรมชาติ ช่วงความสนใจของเด็กจะสั้น โดยเปลี่ยนจากการเล่นอย่างหนึ่งไปอีกรายอย่างหนึ่งเสมอ เด็กเริ่มพัฒนาความรู้สึกเป็นตัวของตัวเอง เด็กวัยนี้มักทำในสิ่งที่เกินความสามารถของตนเอง ทำให้เกิดความรู้สึกคับข้องใจ

อายุ 4 - 6 ปี เด็กเริ่มสนุกสนานกับการวางแผน การเล่น การทำงาน เด็กเรียนรู้บทบาทของผู้ใหญ่ โดยการเล่นสมมติ มีความอยากรู้อยากเห็นสิ่งที่เป็นจริงและถูกต้อง เด็กสามารถเชื่อมโยงเหตุการณ์ต่าง ๆ แม้ว่าจะไม่เข้าใจเหตุผลนัก เด็กทดลองเล่นบทบาทต่าง ๆ โดยใช้จินตนาการของเด็กเอง

จากข้อสรุป ของนักการศึกษาดังกล่าวข้างต้นแสดงว่า มนุษย์ทุกคนมีความคิดสร้างสรรค์ติดตัวมาแต่กำเนิด ความคิดสร้างสรรค์จะพัฒนาไปเรื่อย ๆ จนถึงช่วงอายุ 4 ขวบ ถึง 4 ขวบ 6 เดือน อัตราการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์จะพัฒนาถึงจุดสูงสุด ความคิดสร้างสรรค์เป็นสมรรถภาพที่สามารถส่งเสริมให้พัฒนาขึ้นได้ด้วยการสอนฝึกฝน ฝึกปฏิบัติที่ถูกวิธี และยิ่งถ้าส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์แก่เด็กตั้งแต่เยาว์วัยได้เท่าใด ก็ยิ่งจะได้ผลดีมากกว่านั้น โดยเฉพาะในช่วงก่อนวัยเรียน หรือช่วง 6 ขวบแรกในชีวิต เป็นระยะที่เด็กมีจินตนาการสูง ศักยภาพด้านความคิดสร้างสรรค์กำลังพัฒนา (Torrance, 1956 อ้างถึงใน อารี รังสินันท์ 2528)

พัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยนี้ จะแสดงให้เห็นว่า ช่วงวัยปฐมวัยเป็นช่วงเวลาสำคัญในการปูพื้นฐาน เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์เป็นอย่างมาก ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กโดยเฉพาะพ่อแม่และผู้ปกครอง ซึ่งเป็นผู้อบรมเลี้ยงดูจึงควรตระหนักถึงความจำเป็นในข้อนี้ด้วย

1.4 ลักษณะของบุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์

นิพนธ์ จิตรภักดี (2523) ได้กล่าวถึงบุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์ ว่าควรจะมีลักษณะ ดังนี้

1. อยากรู้อยากเห็น เป็นคนตื่นที่จะรับรู้อยู่ตลอดเวลา
2. อยากร่างงานใหม่ ๆ แปลก ๆ
3. พอใจและศรัทธาที่จะทำงานยุ่งยากซับซ้อน

4. มีความสนุกกับการแก้ปัญหา
5. อุทิศเวลาและเสียสละเพื่องาน
6. มีความคิดยืดหยุ่นได้
7. มีความสนใจ และสนใจ เมื่อพบเห็นของใหม่ ๆ
8. มีสมาธิ
9. ยอมรับสิ่งที่ไม่แน่นอน
10. ไม่ชอบทำอะไรตามระเบียบกฎเกณฑ์
11. เป็นคนมีอารมณ์ขัน
12. ชอบถ่อมตนเอง และยกย่องผู้อื่นเสมอ

นายยา ภัทรแสงไทย (2523) กล่าวถึงลักษณะของผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ไว้เช่นกันว่า

1. มีศิลปะในการใช้ภาษา ทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน รู้จักใช้ข้อความกระทัดรัด แต่ครอบคลุมเนื้อหาและถูกต้อง
2. มีความฉลาด เป็นบุคคลที่ชอบใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ มีความสามารถในการรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ
3. เป็นบุคคลที่ชอบขีดเขียน
4. มีความสำคัญต่อสังคม
5. มีอารมณ์อ่อนไหว บุคคลประเภทนี้มักจะมองสิ่งที่อยู่รอบตัวเขาด้วยท่าทีที่ฉงนสงสัย
6. มีแรงจูงใจที่จะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง เกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์ของเขา

และอารี รังสินันท์ (2527) ได้สรุปถึงลักษณะของบุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์ในแนวเดียวกันอีกว่า คนที่มีความคิดสร้างสรรค์ จะมีนิสัยดังนี้

มีความอยากรู้อยากเห็น มีความประหลาดใจหรือสนใจสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะทำให้ดีที่สุด ชอบเดา ชอบตั้งข้อสมมติฐาน ตัดสินใจได้เด็ดขาด ชอบเสี่ยง ชอบการผจญภัย มีความเชื่อมั่นในตนเอง ช่างคิดช่างฝัน มีอุดมคติ

มีอารมณ์ขัน มีความมานะบากบั่นให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ไม่ชอบคล้อยตามผู้อื่นอย่างง่าย ๆ ทำงานเพื่อความสุขของตนเอง โดยมีได้หวังผลตอบแทนหรือการยกย่องจากคนอื่น มีความยืดหยุ่น ทั้งความคิดและการกระทำ มีความสามารถในการคิดอย่างกว้างขวาง และมีความคิดริเริ่ม

ลักษณะที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ สามารถสรุปได้ ในแนวเดียวกับ อารังคักดี หมิ่นจักร (2523) สรุปถึง ลักษณะของผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์จากนักวิจัยดังนี้

1. สติปัญญา องค์ประกอบที่สำคัญทางสติปัญญา ได้แก่ ความสามารถในการจดจำ และการประเมินผลเหตุการณ์ หรือสถานการณ์ต่าง ๆ ความยืดหยุ่นในความคิด ความอ่าน ความรู้สึกไวต่อสภาพแวดล้อม และความสามารถที่จะปรุ้งแต่งหรือปรับปรุงสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ดี ลักษณะเด่นอีกประการ ได้แก่ ความสามารถมองเห็นปัญหา และตระหนักถึงปัญหานั้นอย่างชัดเจน

2. ความสนใจและการจูงใจ ผู้ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ต้องมีธรรมชาติเป็นคนช่างสงสัยอยากรู้ อยากเห็น และต้องการที่จะทดลองความคิดของตน มีความอดทน และตั้งมั่นในการใช้สติปัญญาของตน ต้องการกระทำในสิ่งที่ท้าทายความสามารถ และสติปัญญา ชอบทำงานที่สลับซับซ้อน และสามารถอดทนต่อความไม่แน่นอนของผลที่จะได้รับที่เห็น ได้ชัดที่สุด ได้แก่ การยอมทุ่มเทให้กับงานของตนอย่างมั่นคง

3. บุคลิกภาพ คุณลักษณะที่เด่นเป็นพิเศษ ได้แก่ ความเป็นตัวของตัวเอง มีแนวโน้มที่ชอบการทดลองและการเสี่ยง ชอบการผจญภัย และสิ่งที่ท้าทายความสามารถกล้าแสดงออก และมีความซับซ้อนในบุคลิกภาพของตน

จากลักษณะของบุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้สามารถสรุปได้ถึงลักษณะพฤติกรรมของเด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์ได้

1.5 ลักษณะของเด็กปฐมวัยที่มีความคิดสร้างสรรค์

อารี รังสินธ์ (2528) ได้กล่าวถึง พฤติกรรมของเด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์ ดังนี้

1. อยากรู้ อยากเห็น มีความกระหายใคร่รู้ อยู่เป็นนิจ
2. ชอบเสาะแสวงหา สำรวจ ศึกษา ค้นคว้า และทดลอง
3. ชอบซักถาม และถามคำถามแปลก ๆ

4. ช่างสงสัย เป็นเด็กที่มีความรู้สึกแปลก ประหลาดใจในสิ่งที่พบเห็นเสมอ
5. ช่างสังเกต มองเห็นลักษณะที่แปลก ผิดปกติ หรือช่องว่างที่ขาดหายไปได้ง่าย และรวดเร็ว
6. ชอบแสดงออกมากกว่าจะเก็บกด ถ้าสงสัยสิ่งใดก็จะถามหรือพยายามหาคำตอบโดยไม่รีรอ
7. มีอารมณ์ขัน มองสิ่งต่าง ๆ ในแง่มุมที่แปลก และสร้างอารมณ์ขันเสมอ
8. มีสมาธิในสิ่งที่ตนสนใจ
9. สนุกสนานกับการใช้ความคิด
10. สนใจสิ่งต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง
11. มีความเป็นตัวเอเอง

และจากการศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็น เกี่ยวกับเด็กในอุดมคติ หรือคุณลักษณะของเด็กที่คาดหวังว่าจะให้เป็นผู้มีความคิดสร้างสรรค์ ผู้เชี่ยวชาญได้จัดอันดับความสำคัญของพฤติกรรมที่มีผลต่อการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กไว้ดังนี้

- อันดับ 1 กล้าเผชิญกับความจริง
- อันดับ 2 อยากรู้อยากเห็น ชอบเสาะแสวงหา
- อันดับ 3 มีความคิดเป็นของตนเอง
- อันดับ 4 ตัดสินใจได้ด้วยตนเอง
- อันดับ 5 ชอบเสี่ยง

ส่วนพฤติกรรมที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าไม่ควรส่งเสริมหรือมุ่งเน้น เพราะนอกจากจะไม่ช่วยพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กแล้ว ยังเป็นอุปสรรคต่อการเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ของเด็กด้วย และได้จัดอันดับ 5 อันดับของพฤติกรรมที่ไม่ควรส่งเสริมมากที่สุด ได้แก่

- อันดับ 1 ชอบแข่งขันกับผู้อื่น พยายามที่จะเอาชนะ
- อันดับ 2 ยอมรับการตัดสินใจของตนเสมอ
- อันดับ 3 ขี้ขลาด กลัว

อันดับ 4 ชี้อาย

อันดับ 5 เชื้อนึ่งตลอดเวลา

1.6 หลักการสอนเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย

อ่ำไพ สุจริตกุล และคณะ (2531) ได้กล่าวถึงความคิดสร้างสรรค์ไว้ใน การพัฒนาหลักการและวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กตามวิถีชีวิตไทยว่า "บุคคลควรได้รับการพัฒนา และส่งเสริมให้มีความคิดสร้างสรรค์ นอกเหนือไปจากการพัฒนาด้านสติปัญญา เพราะจากการ ค้นคว้าวิจัย ยังไม่ยืนยันชัดเจนในแง่ของความสัมพันธ์ระหว่างสติปัญญาและความคิดสร้างสรรค์ว่า สติปัญญา มีความสัมพันธ์กับความคิดสร้างสรรค์เพียงใด ผู้มีสติปัญญาสูงจะมีความคิดสร้างสรรค์ สูงด้วยหรือไม่ แต่อย่างไรก็ตาม เป็นที่ยอมรับกันว่าระดับสติปัญญาจำเป็นในการสร้างสรรค์"

เนื่องจากระดับสติปัญญา มีความจำเป็นในการสร้างสรรค์ การสอนเพื่อพัฒนา ความคิดสร้างสรรค์ น่าจะเกิดขึ้นร่วมกับการสอนเพื่อพัฒนาสติปัญญา และจากการพัฒนาหลักการ และวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ตามวิถีชีวิตไทย อ่ำไพ สุจริตกุล และคณะ (2531) ได้กล่าวไว้ ว่า การพัฒนาสติปัญญาและความคิดสร้างสรรค์เกิดจากการอบรมสั่งสอนการถ่ายทอดวัฒนธรรม จากผู้ใหญ่สู่เยาวชน โดยใช้วิธีการจัดบรรยากาศสิ่งแวดล้อม ปลูกเร้าให้เจริญศรัทธา ฝึกปฏิบัติ เพื่อให้เกิดปัญญา และ สุมณ อมรวิวัฒน์ (2529) ยังกล่าวไว้อีกว่า

"ปัญญานั้น เกิดขึ้นได้หลายวิธี ปัญญาของมนุษย์อาจเกิดขึ้นมาพร้อมกับชีวิต คือ เป็นชาติปัญญา ปัญญาที่ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด แต่ละบุคคลย่อมมีปัญญาแตกต่างกันไป ซึ่ง เมื่อเทียบกับหลักการเกี่ยวกับความรู้ความสามารถ ที่เป็นหลักสากลแล้ว ก็น่าจะได้แก่ความ สามารถเชาวน์ปัญญา ความถนัด ความสนใจ และพรสวรรค์ของแต่ละบุคคล นอกจากนี้ใน พระพุทธศาสนายังกล่าวถึงโยคปัญญา คือปัญญาที่เกิดขึ้นจากการศึกษา และการพัฒนาการเรียนรู้ ได้แก่ ปัญญาที่เกิดจากการสดับรับฟัง การเล่าเรียน (สุตมยปัญญา) ปัญญาที่เกิดขึ้นจากการ คิดพิจารณาหาเหตุผล (จินตมยปัญญา) และปัญญาที่เกิดขึ้นจากการฝึกอบรม และลงมือปฏิบัติ จนเกิดความชำนาญ (ภาวนามยปัญญา)" และยังได้สรุปถึงวิธีคิดและเชื่อมโยงมาสู่จุดประสงค์ การพัฒนาสติปัญญา ของเด็กและเยาวชนไว้ดังนี้

คิดสืบค้นต้นเค้า

คิดสืบสาวตลอดสาย

คิดทบทวนต้นปลาย

คิดโยงสายสัมพันธ์

คิดจำแนกหมวดหมู่	คิดรู้ เหตุผลมัน
คิดประจักษ์ลักษณะสามัญ	คิดเท่าทันความจริง
คิดแบบแก้ปัญหา	คิดค้นคว้าทุกสิ่ง
คิดจุดหมายอ้างอิง	คิดไม่ทิ้งหลักการ
คิดทั้งคุณและโทษ	คิดประโยชน์แก่คนสาร
คิดทางออกเหตุการณ์	คิดประมาณผลกระทบ
คิดคุณค่าที่แท้	คิดมุ่งแก้จิตดำ
คิดปลุกเร้าคุณธรรม	คิดมุ่งนำปัจจุบัน
คิดความจริงถึงถ้วน	คิดแยกส่วนสิ่งสรรพ
คิดลำดับสำคัญ	คิดสัมพันธ์ปัจจัย
คิดจำแนกคำถาม	คิดตอบตามเงื่อนไข
คิดเพื่อรู้แจ้งใจ	คิดสร้างนิสัยใฝ่ธรรม

(สุนน อมรวิวัฒน์ 2529 อ้างถึงใน อำไพ สุจริตกุล และคณะ, 2531)

จากวิธีคิดเหล่านี้ เห็นได้ว่ามีความคิดที่นับว่าเป็นลักษณะการคิดแบบสร้างสรรค์ตามความหมายของความคิดสร้างสรรค์อยู่หลายประการ คือ การคิดโยงสายสัมพันธ์ คิดจำแนกหมวดหมู่ คิดรู้เหตุผล คิดแก้ปัญหา คิดค้นคว้า คิดประโยชน์แก่คนสาร คิดหาทางออกเหตุการณ์ คิดแยกส่วนสิ่งสรรพ คิดสัมพันธ์ปัจจัย คิดจำแนกคำถาม และคิดตามเงื่อนไข จึงเห็นได้ว่าสติปัญญา และความคิดสร้างสรรค์น่าจะเป็นปัจจัยที่มีผลกระทบซึ่งกันและกัน เห็นได้จากวิธีคิดที่เชื่อมโยงมาสู่จุดประสงค์การพัฒนาศติปัญญา มักจะมีลักษณะการคิดแบบสร้างสรรค์ร่วมอยู่ด้วยการพัฒนาศติปัญญา และความคิดสร้างสรรค์ จึงน่าจะเป็นการพัฒนาที่เอื้ออำนวยซึ่งกันและกัน ดังนั้นการพัฒนาหลักการและวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กตามวิถีชีวิตไทย (อำไพ สุจริตกุล และคณะ, 2531) จึงเสนอหลักการด้านสติปัญญา และความคิดสร้างสรรค์ เพื่อมุ่งพัฒนาศติปัญญา และความคิดสร้างสรรค์ไว้ดังนี้

หลักการด้านสติปัญญาและความคิดสร้างสรรค์

1. มนุษย์มีพัฒนาการทางสติปัญญาอยู่ในระดับสูง ในช่วงปฐมวัย

2. การอบรมเลี้ยงดูมีอิทธิพล ต่อพัฒนาการทางสติปัญญา และความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก เด็กจะรับรู้ และเรียนรู้ตลอดเวลา ไม่ว่าจะอยู่ที่ใดกับใคร และในสถานการณ์ใด
3. การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย อาศัยการรับรู้เป็นส่วนใหญ่ โดยใช้ภาษา การเลียนแบบ และประสาทสัมผัสทั้ง 5 (ตา หู มือ จมูก ปาก) การเรียนรู้เป็นประสบการณ์ที่ต่อเนื่องกัน และประสบการณ์ต้องเริ่มต้น จากสิ่งที่เป็นรูปธรรมไปสู่สิ่งที่เป็นนามธรรม
4. ภาษาและพฤติกรรมเป็นสื่อแสดงออกถึงความต้องการของเด็ก ความสามารถทางภาษาของเด็กแสดงออกด้วยการใช้คำพูด ตลอดจนอาจทำปฏิกิริยาทำทางต่าง ๆ
5. เด็ก ควรได้รับการส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา โดยใช้หลักการทางพระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตไทย เช่น การฝึกวิจิตต์โดยแยกกาย (โยนิโสมนสิการ) การใฝ่รู้ใฝ่เรียนมาก (พหูสูต) ทั้งนี้ต้องปรับใช้ให้เหมาะสมกับวัยของเด็ก
6. การพัฒนาสติปัญญาของเด็กปฐมวัย ทำได้โดยการจัดบรรยากาศสิ่งแวดล้อม ฝึกวิจิตต์ ชี้นำช่วยเหลือโดยกัลยาณมิตร และสร้างศรัทธา
7. บุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์ ย่อมอำนวยความสะดวกอย่างใหญ่หลวงให้แก่ประเทศชาติ สังคมปัจจุบัน จึงต้องการบุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์
8. ความคิดสร้างสรรค์มีอยู่ในตัวบุคคลทุกคน แต่จะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความแตกต่างของแต่ละบุคคล
9. ความคิดสร้างสรรค์สามารถพัฒนาได้ เด็กปฐมวัยเป็นวัยที่มีจินตนาการสูง และมีความสามารถที่จะรับการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ได้เต็มที่ ยิ่งส่งเสริมตั้งแต่เยาว์วัยเท่าใด ก็ยิ่งเป็นผลดีมากขึ้นเท่านั้น

การสอนเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ควรอาศัยหลักการด้านสติปัญญาและความคิดสร้างสรรค์นี้ มาเป็นพื้นฐานในการเลือกใช้แนวคิดของนักการศึกษาที่เสนอวิธีการจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ให้เหมาะสมกับเด็กปฐมวัย

ความคิดสร้างสรรค์ เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นได้จากการเรียนรู้ ดังนั้นวิธีสอนจึงมี บทบาทมากในการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก (ขวัญฟ้า รังสิยานนท์ 2532)

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2530) กล่าวถึงปัจจัยที่ช่วยให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ไว้สรุปได้ในข้อที่เกี่ยวข้องกับหลักการสอน ดังนี้ ความคิดสร้างสรรค์ของเด็กจะขึ้นอยู่กับความรู้พื้นฐานของเด็กแต่ละคน ประกอบกับการฝึกจินตนาการอย่างสร้างสรรค์

เดวิส (Davis อ้างถึงใน อารี รังสิมันท์ 2530) ได้เสนอหลักการสอนความคิดสร้างสรรค์ไว้ 4 ประการคือ

1. สอนให้เกิดจินตนาการ หรือใช้เทคนิคการสอนแบบสร้างสรรค์

การสอนเพื่อให้เด็กเกิดความคิดสร้างสรรค์ มุ่งกระตุ้นให้เกิดนิสัยและเจตคติในทางสร้างสรรค์ด้วยการส่งเสริมความคิดจินตนาการแก่เด็ก ส่งเสริมให้เด็กคิดแปลกใหม่ และคิดในสิ่งที่ยังไม่เกิดขึ้น

ฉะนั้น การสอนเพื่อให้เกิดพฤติกรรมสร้างสรรค์ จึงจำเป็นต้องอาศัย ความคิดจินตนาการ พยายามช่วยให้เด็กได้สานต่อหรือทดลองกับความคิดจินตนาการด้วยการคิดจริง ๆ โดยจัดหาวัสดุและให้แนวทางแก่เด็ก ก็จะช่วยให้ความคิดจินตนาการกลายเป็นจริงขึ้นมาได้

2. สอนให้เด็กเรียนรู้การสร้างสรรค์โดยการกระทำ

แนวคิดเกี่ยวกับการสอนให้เด็กเรียนรู้การสร้างสรรค์ โดยการกระทำนี้ สันับสนุนแนวคิดของดิวอี้ (Dewey) ที่เน้นการเรียนรู้ โดยการปฏิบัติจริง (Learning by doing)

การวิจัยของเฟลด์สัน เทรลฟินเนอร์ และบาร์ทลกา (Feldson, Trelfinoer and Bahlka 1970) ซึ่งได้ทำการทดลองเรื่องการฝึกคิดจริงว่าจะมีผลต่อความคิดสร้างสรรค์หรือไม่ โดยเขาได้ทดลองจัดเครื่องบันทึกเสียงไว้ 27 เครื่อง แต่ละเครื่องมีแบบฝึกหัด 3-4 ชุด ม้วนเทปแต่ละชุดแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ส่วนแรกให้ความรู้เรื่องหลักการสอนการคิดแบบสร้างสรรค์ ส่วนที่สองเป็นเรื่องราวในเชิงสร้างสรรค์ เช่น พฤติกรรมของนักบุกเบิก ซึ่งได้แก่ คริสโตเฟอร์ โคลัมบัส จอห์น เกลน เป็นต้น ส่วนที่สามเป็นแบบฝึกหัดเพียงอย่างเดียว หรือผ่านการสอนหลักการคิดแบบสร้างสรรค์ หรือเรื่องราวที่เกี่ยวกับการสร้างสรรค์ จะทำคะแนนได้ดีขึ้นมาก เมื่อไปรับการทดสอบความสามารถในการคิดแบบสร้างสรรค์

3. สอนให้เด็กเรียนรู้วิธีการระดมพลังสมอง

การระดมพลังสมอง หรือการระดมความคิดเป็นเทคนิควิธีหนึ่งในการแก้ปัญหา อเล็ก ออสบอน (Alex Osborn) เป็นผู้ริเริ่มวิธีการระดมพลังสมอง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมให้บุคคลมีความคิดหลายทิศทาง ในช่วงเวลาที่จำกัด

หลักเกณฑ์ในการระดมความคิด มีดังนี้

1. ประวิงการตัดสินใจ หมายความว่า เมื่อบุคคลใดในกลุ่ม เสนอความคิดขึ้นมา จะไม่มีการวิพากษ์วิจารณ์หรือตัดสินความคิด ๑ ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะ เป็นความคิดดีมีคุณภาพ หรือมีประโยชน์น้อยก็ตาม
2. อิสระทางความคิด หมายถึง ยอมรับความคิดที่บุคคลเสนอ และสนับสนุนความคิดแปลกใหม่ ไม่ซ้ำ ถือว่าความคิดยิ่งแปลกยิ่งใหม่ ไม่ซ้ำก็จะยิ่งดี อันจะเป็นทางนำไปสู่ความคิดริเริ่ม
3. ส่งเสริมปริมาณความคิด หมายถึง สนับสนุนให้ได้ปริมาณความคิดมาก ความคิดยิ่งมากเท่าใดก็ยิ่งจะดีเท่านั้น และกระตุ้นให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็นของตนโดย ไม่มีการขยับยั้งความคิดของผู้ใดแต่อย่างใด
4. การระดมความคิด และการปรุ่่งแต่งความคิด หมายถึง หลังจากได้ระดมพลังสมอง เพื่อปล่อยให้ความคิดฟุ้งพรู่่านข้อ 1-3 แล้ว ก็นำเอาความคิดทั้งหมดมาประมวลกัน แล้วพิจารณาตัดสินร่วมกันว่า ความคิดใดจะให้คุณค่ามากกว่ากัน และจัดเรียงลำดับความคิด โดยใช้เกณฑ์กำหนดในเรื่องเวลา บุคลากร งบประมาณ เป็นต้น

จากหลักการด้านสติปัญญาและความคิดสร้างสรรค์ และหลักการสอนเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ที่กล่าวแล้วข้างต้น จะสามารถเป็นแนวทางในการให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง และครูนำมาใช้จัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยได้ทั้งสิ้น

1.7 ลักษณะกิจกรรมเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์

ทอร์แรนซ์ (Torrance 1973)

ได้เสนอกิจกรรมเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ไว้ 3 ลักษณะ คือ

ลักษณะที่ 1 ความไม่สมบูรณ์ ความเปิดกว้าง (Incompleteness, Openness)

ความไม่สมบูรณ์ และความเปิดกว้างเพื่อรับประสบการณ์ เป็นลักษณะพื้นฐานอันดับแรกสุดในกระบวนการเรียนรู้ และการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ทอแรนซ์ และผู้เชี่ยวชาญทางด้านความคิดสร้างสรรค์ ได้เสนอแนะว่า "พลังความไม่สมบูรณ์จะเป็นแรงจูงใจในการเรียนรู้ และความล้มเหลว" กล่าวคือ เมื่อผู้เรียนเกิดความรู้สึกว่างงานที่ตนได้ทำนั้นยังไม่สมบูรณ์ ยังมี

ช่องว่าง หรือข้อบกพร่องบางประการ ก็จะทำให้ผู้เรียนคิดศึกษาค้นคว้า และพยายามหาทาง ทำให้สมบูรณ์ อันเป็นแนวทางหนึ่งที่จะก่อให้เกิดงานสร้างสรรค์ ดังที่ ทอแรนซ์ ได้ทดลองสอน โดยเอาภาพมาให้เด็กเรียนดูแล้วให้เด็ก ๆ ลองคิดสิ่งที่ต้องการรู้จากภาพ ซึ่งไม่ปรากฏในภาพนั้น ผลพบว่า สามารถกระตุ้นให้เด็กเกิดความคิดของตนเอง และคิดแปลกแตกต่างจากสิ่งที่ได้พบได้เห็น อันเป็นทางหนึ่งที่กระตุ้นให้เด็กคิดสร้างสรรค์ และเรียนรู้การแก้ปัญหาต่อไป

ลักษณะที่ 2 การสร้างหรือผลิตบางสิ่งบางอย่างขึ้นมา และการใช้ให้เป็นประโยชน์ (Producing Something and Using it)

วิธีการที่ ทอแรนซ์ชอบและเสนอแนะในกระบวนการเรียนรู้ การสร้างสรรค์ และการแก้ปัญหา คือ การให้ผู้เรียนสร้างหรือผลิตงานบางอย่างขึ้นด้วยตนเอง ซึ่งอาจจะเป็น การวาดภาพ การแต่งเรื่อง การปั้นรูปสัตว์ เป็นต้น ต่อจากนั้นก็ให้ใช้สิ่งที่ผลิตนั้นให้เกิดประโยชน์

ลักษณะที่ 3 การใช้คำถามของเด็ก (using Pupil Question)

พื้นฐานในการพัฒนาทักษะการตั้งคำถาม คือความสามารถของครูที่จะยอมรับคำถาม ที่เด็กถามและควรให้รางวัลเด็กที่ถามคำถามมากกว่าเด็กที่ตอบคำถามได้ และไม่มีสิ่งใดที่เป็นรางวัลที่ยิ่งใหญ่ สำหรับเด็กมากกว่าการที่ได้ค้นพบคำตอบของคำถามที่ได้ถาม แต่สิ่งนี้ไม่ได้หมายความว่า ครูจะต้องตอบคำถามในทันทีทันใด เพราะมีกฎอยู่ว่าอย่าตอบคำถามในสิ่งที่เด็กอาจจะค้นพบคำตอบด้วยตนเอง แต่ก็มีได้หมายความว่าให้ครูลดการตอบคำถามออกไป ครูควรหาเทคนิควิธีในการส่งเสริมบรรยากาศในการถามคำถาม และการค้นหาคำตอบให้น่าสนใจขึ้น

อีกลักษณะหนึ่งที่ อุดมลักษณ์ กุลนิจิตร (2529 อ้างถึงใน ชวัญฟ้า รังสิยานนท์, 2532) เสนอไว้ก็คือ การตั้งคำถามให้เด็กตอบ โดยจะมีหลักการถาม 5 ประการคือ

1. การจินตนาการให้สิ่งต่าง ๆ ดีขึ้น โดยการตั้งคำถามให้เด็ก ๆ เปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ ในวิถีทางที่เด็กชอบและอยากจะทำให้เด็กเป็นเช่น
  - เด็ก ๆ คิดว่าอะไรจะอร่อยกว่า ถ้าส้มโอและแอปเปิ้ลหวานกว่านี้
  - เด็ก ๆ คิดว่าอะไรจะดีขึ้น ถ้าในห้องเรียนเงียบกว่านี้

เด็ก ๆ คิดว่าอะไรจะสนุกกว่า ถ้าเราสามารถปั่นจักรยานให้เร็วเท่าความเร็วของรถยนต์

2. การใช้ประสาทสัมผัส การให้เด็กได้มีโอกาสใช้ประสาทสัมผัส โดยวิธีการแปลก ๆ มีส่วนช่วยส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์แก่เด็ก เช่น ในการสอนเราอาจให้เด็ก ๆ หลับตา และทายว่าครูจะเอาอะไรวางไว้บนมือเด็ก หรือให้เด็ก ๆ หลับตาและทายว่าได้ยินเสียงอะไร

ถ้าครูใช้วิธีการดังกล่าว ครูควรจะถามเด็ก ๆ ด้วยว่าทำไมถึงได้ทายเช่นนั้น เหตุผลต่าง ๆ ที่เด็กให้ นอกจากจะเป็นการให้เด็กได้คิดเดา เพื่อตอบคำถามยังเป็น การให้เด็กคิดถึง สาเหตุของการตัดสินใจ หรือเหตุผลต่าง ๆ ที่ให้ด้วย

3. การตั้งคำถามที่ส่งเสริม Divergent Thinking การตั้งคำถามที่ส่งเสริมให้เด็กคิดหาคำตอบหลาย ๆ อย่าง จะส่งเสริมให้เด็กมีความยืดหยุ่นในการคิด และคิดหาคำตอบอย่างเสรี ซึ่งจะส่งเสริมทักษะทางความคิดสร้างสรรค์ เช่น

น้ำมีประโยชน์อะไรสำหรับเราบ้าง

อะไรที่ลอยน้ำได้

ทำไมน้ำเย็นถึงเย็น

น้ำอาจมีสีต่าง ๆ อะไรได้บ้าง

อะไรที่อยู่ใต้น้ำเสมอ

4. อะไรจะเกิดขึ้น - ถ้า เป็นเทคนิคที่ใช้ได้ ดี ในการกระตุ้นให้เด็ก ๆ ได้คิดจินตนาการแปลก ๆ เช่น

อะไรจะเกิดขึ้น ถ้าเด็ก ๆ เหาะได้เหมือนซูเปอร์แมน

อะไรจะเกิดขึ้น ถ้าทุกคนสูงเท่ากันหมด

อะไรจะเกิดขึ้น ถ้าผักมีรสชาติเหมือนช็อคโกแลต

อะไรจะเกิดขึ้น ถ้าทุกคนใส่เสื้อผ้าเหมือนกันหมด

5. มีวิธีอื่น ๆ อะไรบ้าง เป็นอีกเทคนิคหนึ่ง ซึ่งอาจจะกระตุ้นให้เด็กได้คิดอย่างสร้างสรรค์ ด้วยการให้เด็กคิดหาวิธีต่าง ๆ เช่น

มีวิธีอะไรบ้างที่เราจะใช้ดินสอสีเขียนระบายสี

มีวิธีอะไรบ้างที่เราจะใช้ช้อนให้เป็นประโยชน์

มีวิธีอะไรบ้างที่เราจะใช้เดินทางจากบ้านมาโรงเรียน
จากลักษณะกิจกรรมที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ที่ได้กล่าวมานี้ จะเป็น
แนวทางนำไปสู่การเลือกประเภทของกิจกรรมเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้แก่เด็กได้ง่ายขึ้น

1.8 ประเภทของกิจกรรม เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์

กิจกรรมเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ได้มีผู้เสนอแนะไว้หลายท่านสำหรับ
เป็นแนวทางให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง และครูนำไปจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย สรุปรวบรวมได้
ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ 2532 ; ขวัญฟ้า รังสิยานนท์, 2532 ; ชาญณรงค์
พรรุ่งโรจน์, 2530 ; ชัยณรงค์ เจริญพาณิชย์กุล, 2532 ; พูนสุข บุญสวัสดิ์, 2532 ;
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2526, ; อารี รังสินันท์, 2532 ; อำไพ สุจริตกุล
และคณะ, 2531)

1. กิจกรรมทางภาษา โดยสรุปแล้วจะได้แก่ การแต่งเรื่อง เล่าเรื่อง
เล่านิทาน การตอบคำถาม จากสิ่งเร้าต่าง ๆ ที่กำหนด เช่น จากคำถาม จากภาพ จากสิ่งที่
พบเห็น และประสบการณ์ต่าง ๆ

ตัวอย่าง ของกิจกรรมทางภาษา

- 1.1 การเล่านิทานจากประสบการณ์ เช่น เรื่องเกี่ยวกับบ้าน
ครอบครัว เลี้ยงสัตว์ ตึกตา ของเล่น ประสบการณ์ใหม่ ๆ ที่ได้รับ ฯลฯ
- 1.2 การเล่านิทานจากภาพ โดยให้นักเรียนดูภาพ แล้วบรรยาย
ออกมาเป็นเรื่องราว
- 1.3 การตั้งชื่อเรื่องจากการดูภาพ โดยครูให้นักเรียนดูภาพแล้วให้
นักเรียนตั้งชื่อ
- 1.4 การแต่งเรื่องจากหัวข้อที่สมมติขึ้น เช่น ครูที่ไม่พูด ผู้ชายร้องไห้
ลิงที่บินได้ สิงโตที่ไม่คำราม ฯลฯ
- 1.5 การอ่านภาพการ์ตูน
- 1.6 จงบอกประโยชน์ของสิ่งต่อไปนี้มาให้มากที่สุด อีฐู เชือก
กระป๋อง หนังสือ ดิน ดินสอ ไม้บรรทัด ดินสอสี

- มากที่สุด
- 1.7 จงบอกชื่อสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นวงกลม (รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส) มาให้มากที่สุด
- 1.8 จงบอกคำที่ตนรู้จักมากที่สุด ในสถานการณ์ ต่อไปนี้
ถ้าเด็ก ๆ รู้สึกว่าอากาศร้อนมาก จงบอกคำที่คิดว่าจะช่วยทำให้
หายร้อนมาให้มากที่สุด
- 1.9 ให้เด็กบรรยายความนึกคิดจากเสียงที่ได้ยิน เช่น เสียงรถแล่น
เสียงร้องของสัตว์ เสียงเชียร์กีฬา เสียงพายุ เสียงน้ำตก ฯลฯ
- 1.10 ให้นักเรียนบรรยายถึงสิ่งที่ประทับใจที่สุด ที่ชอบที่สุด ที่ไม่ชอบ
ที่สุดเกี่ยวกับตัวนักเรียนเอง
- 1.11 ให้นักเรียนบรรยายสิ่งที่สวยที่สุด เท่าที่เคยเห็นมา 1 อย่าง
พยายามให้ใช้ถ้อยคำที่ให้ผู้ฟังมองเห็นภาพพจน์ ความสวยงามของสิ่งเหล่านั้น
- 1.12 ให้นักเรียนเล่าสิ่งที่ตนอยากจะได้หรืออยากจะเป็น มาให้ฟัง
1 เรื่อง พร้อมด้วยเหตุผล
- 1.13 จงเติมข้อความให้สมบูรณ์ โดยใช้ถ้อยคำเปรียบเทียบดังนี้
แข็งเหมือนกับ.....
เหลืองเหมือนกับ.....
ลูกแมวตัวเล็ก ๆ เหมือนกับ.....
ฝนตกหนักเหมือนกับ.....
- 1.14 การสวมบทบาท (role - playing) ผู้เป็นเรื่องราวขึ้น
โดยให้เด็กสมมติตัวละครและเล่น ตามบทที่ตนต้องการ
- 1.15 ฝึกให้เด็กตอบคำถาม เพื่อแก้ปัญหาจากภาพปัญหาหรือจากคำถาม
ต่าง ๆ
- 1.16 ฝึกให้เด็กได้เล่นการต่อคำศัพท์ เช่น หน้าอะไรหน้าแลบ แลบอะไร
แลบลิ้น เป็นต้น
- 1.17 ฝึกให้เด็กออกเสียงเลียนเสียงของสิ่งต่าง ๆ ตามจินตนาการ
เช่น เสียงนก เสียงไก่ เสียงฝนตก ฯลฯ

2. กิจกรรมทางศิลปะ โดยสรุปแล้ว จะได้แก่ การวาดเส้น ลากเส้น
ระบายสีทุกประเภท การปั้นดิน ปั้นแป้ง การประดิษฐ์ตุ๊กตาง่าย ๆ การฉีก พับ ตัด ปะกระดาศเป็น

รูปต่าง ๆ การประกอบเศษวัสดุ เป็นการสร้างงานศิลปะที่เกิดจากสิ่งเร้าต่าง ๆ ที่เด็กได้รับ เช่น จากภาพ นิทาน ของเล่น และสิ่งของรอบตัว ประสบการณ์ใหม่ ๆ ที่ได้รับ ฯลฯ

ตัวอย่างของกิจกรรมทางศิลปะ

2.1 การวาดภาพ หมายถึง การวาดภาพในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

2.1.1 การวาดภาพตามใจชอบ หมายถึง การให้โอกาสเด็ก ได้มีอิสระในการเลือกวาดสิ่งที่เด็กพอใจ และสามารถวาดได้ ซึ่งส่วนมากเด็กในก่อนวัยเรียน ก็มักจะวาดรูปคน บ้าน สัตว์ ตึกตา หรือภาพที่เด็กประทับใจ เป็นต้น

2.1.2 การวาดภาพจากประสบการณ์ หมายถึง การให้เด็ก เลือกวาดภาพจากประสบการณ์ที่เด็กได้ประสบ จากการไปเที่ยวตามที่ต่าง ๆ เช่น ทะเล สวนสัตว์ ของขวัญวันเกิด สัตว์เมือง ของเล่น เป็นต้น

2.1.3 การวาดภาพจากการฟังนิทาน หมายถึง การให้เด็ก วาดภาพจากนิทาน นิทานที่ครูเล่าให้ฟัง หรือจากเทปนิทาน ซึ่งเด็กจะแสดงถึงความรู้สึกนึกคิด ทางด้านสติปัญญาและความรู้สึกทางด้านจิตใจ ถ่ายทอดออกมาเป็นภาพได้

2.1.4 การวาดภาพจากเสียงเพลง หมายถึง การให้เด็กได้ฟัง เพลง แล้ววาดภาพตามความนึกคิดของเด็ก เป็นภาพที่เด็กประทับใจจากการฟังเพลง

2.1.5 การวาดภาพจากสิ่งเร้าที่กำหนด หมายถึง การที่เด็ก ต่อเติมเสริมให้เป็นภาพจากสิ่งเร้าที่กำหนดมาให้ ซึ่งสิ่งเร้าอาจแบ่งเป็น

1) ต่อเติมภาพ สิ่งเร้าที่ไม่สมบูรณ์ เช่น เป็นจุด/ เป็นเส้นในลักษณะต่าง ๆ เช่น เส้นโค้ง เส้นตรง | เส้นคู่ขนาน || และอื่น ๆ ($\sim$, $\triangle$) เป็นต้น

2) ต่อเติมภาพจากสิ่งเร้าที่สมบูรณ์ เช่น วงกลม สีเหลี่ยม สามเหลี่ยม เป็นต้น

2.1.6 การต่อเติมภาพจากสิ่งของอื่นที่นำมาติดลงในกระดาษ เช่น เศษกระดาษสี เมล็ดผลไม้ ฯลฯ

2.1.7 การเล่นกับสีในลักษณะต่าง ๆ เช่น ให้อาบน้ำระบายสี ด้วยสีเทียน หรือสีไม้ ให้อาบน้ำระบายสีด้วยฟองน้ำและใช้สีน้ำ สีฝุ่น หรือสีโปสเตอร์ ให้อาบน้ำระบายสีด้วยนิ้วมือด้วยแป้งมัน ผสมสีหรือโคลน ให้อาบน้ำระบายสีด้วยกาวน้ำโรยทรายสี หรือโรยซีเลื่อยไม้ปน ผสมสี หรือกากมะพร้าวปั่นผสมสี ให้เขียนภาพด้วยเชือกหรือด้วยหลอด ให้พิมพ์ภาพด้วยเศษ วัสดุ หรือ เศษฟองน้ำ หรือกระดาษข่มหรือใบไม้ ให้เล่นสีบนกระดาษด้วยการหยดสี เทสี เป่าสี ทับสี ลูบสี

- 2.1.8 การทำงานกระดาษด้วยการฉีก ตัด ปะ ม้วน พับ
- 2.1.9 การปั้นด้วยดินน้ำมัน ดินเหนียว หรือแป้งปั้น ทราย

และซีลื้อย

- 2.1.10 การประดิษฐ์สิ่งของจากเศษวัสดุ

จากที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าแนวการจัดกิจกรรม เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์สำหรับเด็กปฐมวัยนี้ก็คือ การจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กมีอิสระในการแสดงออก ทางความคิดด้วยการพูด การกระทำ และการสร้างสรรค์ผลงานตามจินตนาการของตนเอง

3. กิจกรรมการเล่น ได้แก่ การเล่นแก้ปัญหา การเล่นที่คิดสร้างงาน เช่น การเล่นสร้างรูป วาดรูป ทายปัญหา เป็นการเล่นที่เกิดจากสิ่งเร้าต่าง ๆ เช่น ของเล่น เป็นต้น ตัวอย่างของกิจกรรมการเล่น

- 3.1 การเล่นสร้าง ตามจินตนาการ

- 3.1.1 การสร้างบล็อก การสร้างสามเหลี่ยมในฝัน

- 3.1.2 การสร้าง จากเศษวัสดุหรือสิ่งของต่าง ๆ เช่น

เศษชิ้นกระดาษสีรูปทรงต่าง ๆ ของใช้ในบ้าน ฯลฯ

- 3.2 การเล่นที่คิดสร้างงาน

- 3.2.1 การเล่นเป่าฟองสบู่ เล่นทราย การเล่นรินน้ำ ตวงน้ำ

- 3.2.2 การเล่นล้างถ้วยชาม หรือบทบาทสมมติต่าง ๆ ที่ใช้

ประกอบการเล่น เช่น เล่นหุ่น

- 3.3 การเล่น แก้ปัญหา แบบต่าง ๆ

- 3.3.1 การเล่นสร้างที่กำหนด จำนวนหรือเงื่อนไข เช่น มีไม้

3 ชิ้นต่ออะไรได้บ้าง ฯลฯ

- 3.3.2 การเล่นเกมแก้ปัญหาต่าง ๆ เช่น เกมเขาวงกต

ปิดตาคลำทาย

4. กิจกรรมการเคลื่อนไหวเชิงสร้างสรรค์ ได้แก่ กิจกรรมที่แสดงถึงการเคลื่อนไหวร่างกายส่วนใดส่วนหนึ่ง หรือทั้งหมดตามจินตนาการที่เด็กมีอยู่ เช่น การแสดงท่าเลียนแบบ การแสดงท่าตามความรู้สึก อาจจะมีสิ่งเร้า เช่น เพลง หรือเครื่องประกอบ

4.1 ให้เด็กแสดงท่าเลียนแบบหรือเล่นสมมติอย่างง่าย ๆ ในเรื่องต่าง ๆ เช่น สมมติเดินท่าคนแก่ ท่าทหาร ท่าแบกของหนัก ท่าลุยน้ำเล่น เดินแบบหุ่นยนต์

4.2 ให้เด็กแสดงความรู้สึกด้วยท่าทางและสีหน้า เช่น โกรธ ดีใจ เสียใจ ตกใจ รัก หรือทำสัมผัสของที่ร้อน เย็น หนัก เบา เป็นต้น

4.3 ครูใช้วิธีฝึกหัดให้เล่นตามจินตนาการ คือ เล่าเรื่องให้เด็กฟังแล้ว ให้เด็กเกิดจินตนาการเคลื่อนไหวไปตามเนื้อเรื่องนั้น ๆ

4.4 ใช้วัสดุหรืออุปกรณ์บางชนิด ช่วยการเคลื่อนไหว เช่น เชือก แถบผ้า ผ้านับคอบาง ๆ ท่อนไม้ชนิดต่าง ๆ กระดาษหนังสือพิมพ์ แก้ว ฯลฯ

5. กิจกรรมทางดนตรี ได้แก่กิจกรรมการเล่น เครื่องดนตรี และร้องเพลง รวมทั้งการทำท่าทางประกอบจังหวะเพลง

ตัวอย่างกิจกรรมทางดนตรี

5.1 การเล่นเครื่องดนตรี เช่น ตีกลอง ฉาบ ฉิ่ง เครื่องเขย่าและเครื่องเป่าตามความคิด และจินตนาการของตนเอง

5.2 การแสดงท่าเคลื่อนไหวตามจังหวะเพลง หรือแสดงท่าประกอบเพลงตามจินตนาการ

1.9 ความคิดสร้างสรรค์กับการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย

วิธีการอบรมเลี้ยงดูจะส่งผลต่อพัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์เป็นอย่างมาก เพราะความคิดสร้างสรรค์ เป็นความคิดที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์การเรียนรู้ ประกอบกับสิ่งเร้าที่เด็กได้รับ

จากแนวคิดของ สำนักงานคณะกรรมการ
ศึกษาธิการ, 2531) ได้เสนอไว้ในพัฒนาการ

ประสบการณ์เรียนรู้ให้แก่เด็กปฐมวัย

กระบวนการต่อเนื่องที่ดำเนิน

2 ประการ คือ

1.

ไม่เหมือนกัน สิ่งเหล่านี้

เรื่องนี้ เพื่อช่วยให้เด็ก

2. สิ่งแวดล้อมของเด็ก ได้แก่ บุคคลที่อยู่ใกล้ชิด สังคม วัฒนธรรม ความสัมพันธ์ในครอบครัว สภาพทางอารมณ์ที่เด็กได้รับ ซึ่งรวมเรียกว่า ลักษณะการอบรมเลี้ยงดู ครอบครัวยิ่งเป็นแหล่งของปัจจัยทั้ง 2 ประการ คือ เป็นแหล่งพันธุกรรม ได้แก่ พ่อแม่ ผู้ให้กำเนิดและเป็นผู้จัดสิ่งแวดล้อมให้แก่เด็กอีกด้วย ตรงกับที่ อารี รังสินนท์ (2532) กล่าวว่า พ่อแม่เป็นผู้ที่ใกล้ชิดกับเด็กมากที่สุด มีหน้าที่โดยตรงในการให้การอบรมเลี้ยงดู ปลูกฝังทัศนคติ กำหนดวัฒนธรรม รวมทั้งจัดบรรยากาศ และสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดี ตลอดจนจัดกิจกรรมและประสบการณ์ให้เด็กได้พัฒนาในด้านต่าง ๆ เพิ่มขีดความสามารถ โดยเฉพาะการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์

อีริกสัน (Erikson, 1951 อ้างถึงใน นิภา ทองไทย, 2525) ได้กล่าวถึงขั้นของพัฒนาการเด็กที่มีผลจากการปฏิบัติตนของพ่อแม่ และผู้อบรมเลี้ยงดู ขั้นของพัฒนาการเหล่านี้มีเรื่องของพัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์รวมอยู่ด้วย รายละเอียดของแต่ละขั้นมีดังต่อไปนี้

1) ขั้นของการสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจ อยู่ในช่วงวัยทารก แรกเกิดถึงหนึ่งขวบ ในช่วงนี้ หากพ่อแม่อบรมเลี้ยงดูให้ความอบอุ่นเพียงพอในด้านของการให้อาหารให้พักผ่อน และการขับถ่ายที่ดี จะทำให้ทารกได้เรียนรู้ว่า ทุกสิ่งที่แวดล้อมหรือที่ได้ประสบมา ย่อมเป็นที่ไว้วางใจได้ ในทางตรงกันข้าม หากทารกไม่ได้รับความอบอุ่น และการสนองตอบความต้องการพื้นฐานเหล่านี้ไม่เพียงพอ จะเป็นผลให้ทารก เป็นเด็กที่ขาดความเชื่อมั่น ไม่ไว้วางใจผู้คน และตระหนี่ตัว

2) ขั้นของการสร้างความเป็นตัวของตัวเอง รู้จักพึ่งตนเอง ขึ้นอยู่ในช่วงอายุ 1-3 ขวบ เป็นวัยที่เด็กเริ่มเรียนรู้ที่จะช่วยเหลือตนเอง และต้องการทำอะไรเอง พ่อแม่จึงมีหน้าที่สนับสนุนให้ลูกรู้จักช่วยเหลือตนเอง ดูแลตนเองเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของตนในแต่ละวัน หากในขั้นนี้เด็กได้รับการส่งเสริมที่ดี เขาจะพัฒนาเป็นบุคคลที่มีลักษณะของการรู้จักพึ่งตนเอง มีความรับผิดชอบ แต่หากเด็กไม่ได้รับการส่งเสริมหรือถูกขัดขวาง เขาอาจจะกลายเป็นคนที่ไม่กล้าทำอะไรด้วยตนเอง คอยพึ่งพาผู้อื่น และขาดความรับผิดชอบในตนเอง

3) ขั้นของการสร้างให้เด็กเกิดความคิดริเริ่ม ขึ้นอยู่ในช่วงอายุ 3-6 ขวบ เป็นช่วงที่เด็กเล็กเริ่มมีความคิดริเริ่ม อยากรู้ อยากเห็น และเป็นวัยที่เด็กเริ่มสังเกต และสนใจสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เด็กวัยนี้จะมีจินตนาการที่เกินความจริง และชอบเล่นสมมติโดยการนำเอาตนเองเข้าไปอยู่ในเหตุการณ์ที่ตนสมมติขึ้น รวมทั้งจะเริ่มเลียนแบบการกระทำของผู้ที่

อยู่ใกล้ชิด ในช่วงนี้พ่อแม่และผู้ใกล้ชิดจึงควรที่จะเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็ก และส่งเสริมให้เด็ก มีจินตนาการและความคิดที่มีเหตุผลสอดคล้องกับความเป็นจริง แต่ไม่ควรห้ามความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ของเด็ก เพราะจะทำให้เด็กกลายเป็นคนที่ไม่กล้าคิด หากสนับสนุนในทางที่ถูกต้อง เด็กจะพัฒนาการเป็นผู้ที่กล้าคิดในสิ่งที่มีเหตุผล และสามารถมีความคิดที่สร้างสรรค์ และเป็น ตัวของตัวเอง

กอร์ดอน (Gordon, 1969 quoted in Honing, 1987) ได้เสนอแนวคิด ในการอบรมเลี้ยงดู ที่ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการศึกษาเบื้องต้นของเด็ก ซึ่งมีความแตกต่างกัน ในหลายระดับ ดังนี้

1. ผู้ปกครองในฐานะที่เป็นผู้ชม
2. ผู้ปกครอง ในฐานะที่เป็นที่พึ่ง
3. ผู้ปกครองในฐานะที่เป็นครู
4. ผู้ปกครองในฐานะที่เป็นผู้ช่วยเหลือ
5. ผู้ปกครองในฐานะที่เป็นผู้สนับสนุนในการจัดหาอุปกรณ์
6. ผู้ปกครองในฐานะที่เป็นผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจของเด็ก

บทบาทของผู้ปกครอง จึงมีความสำคัญมากต่อการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ให้แก่เด็ก โดยเฉพาะในด้านการจัดการอบรมเลี้ยงดู

วิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กให้พัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ได้มีผู้เสนอแนวคิดไว้ หลายท่าน สำหรับเป็นแนวทางให้พ่อแม่ และผู้ปกครองใช้ในการอบรมเลี้ยงดู สรุปรวบรวมได้ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ, 2532 ; ฉวีวรรณ กินาวงค์, 2530 ; ดวงเดือน อ่อนน่วม, 2532 ; ศิริลักษณ์ ศรีกมล, 2528 ; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, 2531 ; สุโขทัยธรรมมาธิราช, 2526)

การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้แก่เด็กปฐมวัยในด้านของวิธีการอบรมเลี้ยงดู ประกอบด้วยหลัก 2 ประการคือ

1. การสร้างบรรยากาศที่ช่วยพัฒนาความคิดสร้างสรรค์
  - 1.1 ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี
  - 1.2 ให้ความรัก ความอบอุ่น ด้วยการสัมผัส และยกย่องชมเชย

- 1.3 สนับสนุนให้เด็ก ได้ช่วยเหลือตนเองในการทำกิจกรรมต่าง ๆ
- 1.4 ให้โอกาสเด็กในการแสดงความคิดเห็น และตัดสินใจร่วมกับผู้ใหญ่
เป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงออก
- 1.5 แสดงให้เห็นว่า ความคิดของเด็กมีคุณค่าและมีประโยชน์
ด้วยการให้ความสนใจยอมรับและให้กำลังใจ เป็นการตอบสนองทางบวกต่อการแสดงออกให้
เด็กต้องการที่จะทำใหม่อีก
- 1.6 ให้ความเป็นอิสระแก่เด็ก โดยการยอมรับการแสดงออกอย่าง
อิสระยอมรับในความสามารถ ไม่มีการวัดและประเมินใด ๆ จากภายนอกเพื่อให้เด็กได้เรียนรู้
การประเมินผลด้วยตนเอง และยอมรับในสิ่งที่ตนเองทั้งชอบและไม่ชอบ
- 1.7 ส่งเสริมให้เด็กเรียนรู้ด้วยตนเอง สืบค้น ค้นคว้า ทดลองโดย
การให้คำแนะนำ จัดเตรียมสภาพแวดล้อม และให้เวลาแก่เด็กอย่างเหมาะสม
- 1.8 ส่งเสริมให้เด็กช่างสังเกต ช่างซักถาม โดยการตอบคำถามของ
เด็กอย่างมีเหตุผล และกระตือรือร้น เป็นการกระตุ้นให้เด็กแสดงออก
- 1.9 ส่งเสริมความอยากรู้อยากเห็น โดยการพาเด็กไปนอกสถานที่
เช่น รอบ ๆ บ้าน โรงเรียน พิพิธภัณฑ์ สถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ จัดให้เลี้ยงสัตว์ ปลูกพืช
หรือทดลองทำกิจกรรมต่าง ๆ
- 1.10 สนใจและตั้งใจฟังคำถามแปลกใหม่ของเด็ก ยอมรับความคิด
แปลก ๆ ของเด็ก และส่งเสริมความคิดแปลกใหม่ของเด็ก ตัวอย่างกิจกรรม เช่น ให้เด็กแต่ง
นิทานผจญภัยไปในสถานที่แปลก ๆ และพบเห็นสิ่งแปลก ๆ ที่ไม่เคยมีใครพบเห็นมาก่อน
- 1.11 ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยความสนุกสนาน มีอิสระ ไม่เคร่งครัด
ต่อระเบียบวินัยจนเกินไป ไม่บังคับให้เด็กทำตามคำสั่งตลอดเวลา และไม่เป็นที่กังวลที่จะรักษา
ความเงียบและความเป็นระเบียบเรียบร้อยตลอดเวลา ตัวอย่างกิจกรรม ได้แก่ การจับมุม
เสริมประสบการณ์ให้เด็กเล่นอย่างมีเสรี เช่น มุมบ้าน มุมน้ำ มุมไม้บล็อก มุมดนตรี
- 1.12 ส่งเสริมให้เด็กประสบความสำเร็จ เช่น มอบหมายงานที่
เหมาะสมกับวัย และความสามารถให้แก่เด็ก ดังตัวอย่างคือ การให้ช่วยจัดโต๊ะอาหาร ช่วยจัด
โต๊ะเรียนให้เป็นระเบียบ ช่วยจัดวัสดุอุปกรณ์เข้าที่ให้เรียบร้อย

1.13 ส่งเสริมความเป็นตัวของตัวเอง ไม่พยายามหล่อหลอมหรือกำหนดแบบให้เด็กคิด และมีบุคลิกภาพเหมือนกันไปหมด และไม่ควรรำนำเด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์ต่างกัน มาเปรียบเทียบกัน

1.14 ไม่เน้นการเล่นบทบาทตามเพศ มากเกินไป แต่ควรเน้นการเล่นตามความสนใจของเด็ก

1.15 หลีกเลี่ยงการลงโทษด้วยความรุนแรง หันมาใช้ในการตั้งกฎเกณฑ์แทน

1.16 การให้รางวัล คำชมเชย พ่อแม่ควรให้รางวัล คำชมเชยสำหรับผลงานของลูกด้วยการยิ้มแย้มให้คำชมเชย ตลอดจนให้รางวัลเป็นสิ่งของตามควรแก่โอกาส เช่น เมื่อลูกได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ หรือทำสิ่งใหม่ ๆ ได้สำเร็จ พ่อแม่ควรแสดงความยินดีให้การยอมรับและเป็นการให้กำลังใจลูกที่จะทำสิ่งดี ๆ เช่นนั้นในคราวต่อไป

1.17 การตัดสินใจร่วมกัน พ่อแม่และสมาชิกในครอบครัวมีการตัดสินใจร่วมกัน หรือประนีประนอมกันไม่ขัดแย้งกันอย่างรุนแรง ใช้เหตุผลในการแก้ปัญหา เช่น ลูกอยากได้ตุ๊กตา แต่แม่มองด้วยท่าทีที่ปฏิเสธ เพราะลูกก็มีตุ๊กตาอยู่แล้ว แต่พ่อกลับแสดงท่าทียินยอม ดังนั้นพ่อแม่ ต้องมีหลักการในการอบรมเลี้ยงดูลูกร่วมกัน เพื่อไม่ให้ลูกเกิดความสับสน หรือขัดแย้งในตัวเอง

1.18 พ่อแม่รับผิดชอบร่วมกัน ในเรื่องการอบรมเลี้ยงดู เช่น ร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผนตลอดจนหาวิธีการปฏิบัติให้สอดคล้องกัน เช่น การจัดประสบการณ์ต่าง ๆ ให้แก่ลูก การวางมาตรฐานความประพฤติ เป็นต้น

2. การจัดสภาพแวดล้อมที่ช่วยพัฒนาความคิดสร้างสรรค์

2.1 จัดหาสถานที่ปลอดภัย ให้มีเนื้อที่กว้างขวางเพียงพอสำหรับการเคลื่อนไหว สำรวจและทดลอง เพื่อหาประสบการณ์ใหม่ ๆ จากสภาพแวดล้อมได้อย่างอิสระจะภายในหรือนอกอาคารก็ได้ เพื่อให้เด็กได้ทำกิจกรรมอย่างเสรีตามจินตนาการ

2.2 จัดหาวัสดุอุปกรณ์ไว้ในที่ที่เด็กสามารถจะหยิบเล่นได้ด้วยตนเอง ตามความสนใจ ซึ่งจะช่วยส่งเสริมจินตนาการในการเล่น เช่น ของเล่น ของใช้ เครื่องดนตรี หุ่นประเภทต่าง ๆ วัสดุเหลือใช้ และสิ่งของจากธรรมชาติ ฯลฯ

บทบาทของพ่อแม่ที่ช่วยพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ขณะเมื่อเด็กกำลังคิดสร้างสรรค์ หรือทำกิจกรรมสร้างสรรค์

ศิริลักษณ์ ศรีกรม (2528) ได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ ดังนี้

1. อย่าทำแบบหรือตัวอย่างเพื่อให้เด็กลอกแบบทำตาม
2. เมื่อเด็กต้องการความช่วยเหลือก็ต้องช่วยเหลือเด็กให้เหมาะสมกับความสามารถของเด็ก
3. การสาธิตให้เด็กเห็นจริงดีกว่า ใช้คำพูดบอกให้เด็กทำ และเมื่อเด็กเกิดความคิดที่จะทำของได้แล้ว จงปล่อยให้เขามีโอกาสได้ทำเอง
4. แสดงความชื่นชมยินดีในผลงานความสามารถและการค้นพบเล็กๆ น้อย ๆ ของเด็กไม่ควรอย่างยิ่งที่จะวิพากษ์วิจารณ์ หรือเอางานไปเปรียบเทียบกับเด็กอื่น ฟังระลึกเสมอว่า เด็กย่อมพอใจผลงานของเขาเอง ไม่ใช่เกิดจากความพอใจของพ่อแม่
5. อย่าเร่งเร้าหรือเข้าชี้เด็กที่ยังมีความลังเลใจ ซ้ำอย่าให้ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด จงให้โอกาสแก่เด็ก จนกว่าเขาพร้อมจะทำได้เอง
6. ให้โอกาสแก่เด็กโดยไม่บังคับหรือควบคุมมากเกินไป ชักความกลัวหรือ ความไม่กล้าของเด็ก
7. เมื่อเด็กลงมือทำงานแล้ว เกิดเสียหาย ผิดพลาด พ่อแม่ไม่ควรแสดงกิริยาตกใจหรือเอะอะโวยวาย เพราะนี่คือก้าวหนึ่งที่สำคัญของการสร้างสรรค์ ซึ่งโดยปกติเด็กมักจะทำเสียหรือผิดก่อนแล้วจึงทำมันขึ้นได้

บทบาทของพ่อแม่ และผู้ปกครองในการเป็นผู้แสวงหาความรู้ Honing (1987) ได้สรุปไว้ดังนี้

1. ผู้ปกครองจะต้องรู้ว่าตนเองเป็นบุคคล ที่สำคัญที่สุดในการช่วยให้เด็กพัฒนา เป็นผู้มีบทบาทในการช่วยให้เด็กรู้จักตนเอง รู้ความสนใจ มีความสามารถในการแสดงออก และการรับฟัง ด้วยการให้ของเล่น ผูกใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้าอย่างเหมาะสม ผู้ปกครองต้องรู้จักเลือกของเล่น และของใช้ที่เหมาะสมให้กับเด็ก จะช่วยเด็กในการพัฒนาความสามารถได้มาก
2. ผู้ปกครองจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กแต่ละช่วงวัย เพื่อให้เกิดความเข้าใจในความเปลี่ยนแปลงทุก ๆ ด้านของเด็ก และเห็นความสำคัญของพัฒนาการมากขึ้น

3. ผู้ปกครองต้องการเครื่องมือทางภาษา เป็นความจำเป็นอย่างหนึ่ง ในการที่ผู้ปกครองต้องสื่อสารทางภาษากับเด็กที่ยังไม่รู้ภาษามากนัก เครื่องมือสื่อสารทางภาษา จะช่วยในการเรียนรู้ของเด็ก ให้เด็กสนุกกับการเรียนรู้ และมีทัศนคติที่ดีต่อประสบการณ์ที่ได้รับ

4. บ้านเป็นแหล่งประสบการณ์ที่สำคัญของเด็ก ผู้ปกครองจะต้องรู้จัก ประโยชน์ของการจัดกิจกรรมประจำวันในบ้านให้แก่เด็กใช้เป็นแหล่งกระตุ้นการเรียนรู้ และ ให้เด็กมีโอกาสได้แก้ปัญหา รวมทั้งเป็นการให้ประสบการณ์ทางสังคม เช่น การทำอาหาร การจับคู่ถุงเท้า ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ จะใช้เป็นเครื่องมือในการช่วยพัฒนาเด็กได้

5. ทักษะในการสังเกตทำให้ผู้ปกครอง มีประสิทธิภาพมากขึ้น ผู้ปกครอง จะต้องรู้จัก สังเกตการเจริญเติบโตของเด็กในทุกด้าน จะทำให้เข้าใจเด็กมากขึ้น และเป็น แนวทางในการช่วยเหลือหรือส่งเสริมเด็กให้พัฒนาต่อไป โดยเฉพาะในด้านความสามารถของ เด็กและความพร้อม

การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ กับการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย จากแนวคิด ข้างต้นสรุปได้ว่า พ่อแม่และผู้ปกครองมีบทบาทมากมายหลายด้าน ที่ต้องปฏิบัติกับเด็กใน ความดูแล ซึ่งนำไปสู่แนวคิดเกี่ยวกับการให้การศึกษาแก่เด็กปฐมวัยที่บ้าน

แนวคิดเกี่ยวกับการให้การศึกษาแก่เด็กปฐมวัยที่บ้านของ เบลล์ (Bell) เบลล์ (Bell 1973) อ้างถึงใน บุนงา วัณณะ และคณะ, ม.ป.ป.) ได้ตระหนักถึงบทบาท หน้าที่ของผู้ปกครองต่อการพัฒนาสติปัญญาและความคิดสร้างสรรค์ โดยเชื่อว่าการศึกษาในวัยก่อน เรียนควรจัดให้ที่บ้านโดยพ่อแม่ ไม่ใช่สถาบันการศึกษาและไม่เป็นการเร่งเกินไปที่จะเริ่ม การศึกษาในวัยนี้ ตามความเป็นจริงแล้วควรจะเริ่มตั้งแต่แรกเกิดด้วยซ้ำไป เป้าหมายของการ ศึกษาในระยะแรกนี้ควรเป็นไปเพื่อการสร้างสรรค์เจตคติที่สมบูรณ์ต่อการเรียนรู้และการสร้าง ความสามารถทางเชาว์ปัญญา ความคิดสร้างสรรค์และเพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการศึกษา อย่าง เป็นแบบแผนต่อไป

พ่อแม่ควรจะเป็นครูคนแรกของเด็ก ความรักของพ่อแม่เป็นพลังที่ยิ่งใหญ่ของ การศึกษาในระยะแรกของเด็กที่บ้าน "เพียงเรื่องนี้เท่านั้น ก็มีความสำคัญต่อทารกและเด็กเล็ก ๆ ทุกคน พ่อแม่สามารถจะให้ได้โดยเต็มอัตราทีเดียว" โดยใช้ความรักเป็นสิ่งเสริมความกล้า ไม่ใช้กดดันหรือเรียกร้องการเรียนรู้จะเกิดขึ้นโดยปกติ และโดยธรรมชาติ กระบวนการเรียนรู้ ควรจะได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นภายในบ้าน ซึ่งจะเพิ่มความมั่งคั่งทางสติปัญญา และความคิด สร้างสรรค์ของเด็ก ในช่วงที่มีความสำคัญของชีวิตคือ 5 ปีแรก งานหรือกิจกรรมส่วนใหญ่ที่จะ

ทำให้เกิดความงอกงามทางสติปัญญา และความคิดสร้างสรรค์ ก็คืองานที่เด็กทำจากงานในหน้าที่ประจำวันภายในบ้าน เด็กจะเรียนรู้ขณะที่กิน เล่น ช่วยเหลืองาน และร่วมกิจกรรมในครอบครัว เครื่องใช้และของเล่นภายในบ้าน จะถูกนำมาเป็นอุปกรณ์การสอนให้แก่เด็ก พ่อแม่ควรรหาโอกาสสอนลูก ด้วยวิธีการที่ไม่ต้องมีแบบแผน เพียงแต่ใช้เวลาว่างมากขึ้น ข้อที่ควรระวังคือ อย่าบังคับให้เด็กเรียน จงสอนเมื่อความสนใจของเด็กอยู่ในระดับสูง และหยุดสอนเมื่อความสนใจของเด็กลดลง อีกทั้งควรให้การเสริมแรงที่เหมาะสม วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่เลือกมาใช้ ควรมีลักษณะที่ทำทลายความสนใจ จำเป็นต้องใช้ประสาทสัมผัส และต้องการผู้ร่วมเล่น โดยปกติพ่อแม่ต้องร่วมเล่นกับเด็กโดยตรง

ของเล่นของ เบลล์ แบ่งเป็น 4 ชนิด คือ

1) ของเล่นเตี้ยงลูกกรง เป็นของเล่นสำหรับเด็กทารกเล็ก ๆ ที่ออกแบบไว้เพื่อเร้าการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสตั้งแต่เด็กอายุ 4 เดือน จนกระทั่งเด็กทารกนั้น พร้อมทั้งจะคลาน ของเล่นชนิดนี้ควรจะให้เด็กได้สัมผัสและให้มีเสียงประกอบด้วย เพื่อเร้าความสามารถในการมองเห็นและการได้ยิน ควรจะให้ดึงดูดใจพอที่เด็กจะอยากเข้าไปถึง ซึ่งจะเป็นการฝึกกล้ามเนื้อไปพร้อมกันด้วย ของเล่นดังกล่าวควรกระตุ้นความอยากรู้อยากเห็นของเด็ก และควรจะเปลี่ยนบ่อย ๆ เพื่อเป็นการจัดสิ่งเร้าให้หลาย ๆ ลักษณะ

ของเล่นสำหรับเด็กที่คืบได้ (หรือคลานได้) ในวัยนี้ เด็กมีความสามารถที่จะเลียนแบบ ฟังสายตา จับถือของได้แน่น เข้าไปถึง ฟังเป็นและตอบสนองสิ่งเร้าประเภทต่าง ๆ ได้ ของเล่นต่าง ๆ จึงควรจะเข้ากันได้ดีกับความสามารถในการรับรู้ของเด็ก ซึ่งควรจะเป็นของเล่นที่ช่วยพัฒนาการฟัง การมองเห็นและกิจกรรมการเคลื่อนไหวต่าง ๆ

ของเล่นที่สอนให้รู้จักสี ตัวเลข และตัวพยัญชนะ ของเล่นจำพวกนี้สอนเอกลักษณ์ของสี จำนวนเลขต่าง ๆ และโมโนทัศน์เกี่ยวกับจำนวน และตัวพยัญชนะด้วย นอกจากจะช่วยให้สนุกในการเล่นแล้ว เกมเหล่านี้ยังเพิ่มความรอบรู้ในโมโนทัศน์ดังกล่าวด้วย

ของเล่นที่สอนเกี่ยวกับมองเห็น เสียง และจำแนกการสัมผัส ของพวกนี้ช่วยทำให้ประสาทสัมผัสต่าง ๆ มีความฉับไวขึ้น ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาไปจนถึงจุดที่เด็กพร้อมที่จะใช้ได้เมื่อเข้าโรงเรียน ของเล่นเหล่านี้ประกอบด้วยรูปภาพต่าง ๆ สิ่งของที่มีรูปร่างต่างกัน และแบบฝึกเพื่อพัฒนาประสาท

เป้าหมายของการใช้ของเล่นเหล่านี้ให้ประสบความสำเร็จ คือ การสอนให้เด็กสนุกกับการเรียนรู้ตนเอง

โครงการนี้เป็นวิธีการให้การศึกษาแก่เด็กปฐมวัยที่บ้าน ซึ่งสอนโดยรูปแบบที่ไม่มีโครงสร้างแน่นอน เหตุผลซึ่งอยู่เบื้องหลังวิธีการนี้ คือ ความสามารถในการเรียนรู้ของเด็กจะเพิ่มขึ้น ในขณะที่เด็กเฝ้าดูและรับฟังจากพ่อแม่และสิ่งแวดล้อมของตนในกิจวัตรประจำวัน นอกเหนือจากกิจกรรมเหล่านี้ โอกาสในการสอนจะเกิดขึ้นจากผลของปฏิสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูก ของเล่นเพื่อการศึกษาบางอย่างสามารถจะนำมาช่วยพ่อแม่สร้างสรรค์สภาพแวดล้อมที่ท้าทายและเร้าใจอย่างต่อเนื่องให้แก่เด็กได้ ซึ่งจะเอื้ออำนวยต่อความมั่งคั่งทางสติปัญญาและความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก ดังนั้นจึงเป็นการเตรียมเด็กให้พร้อมสำหรับกิจกรรมทางการศึกษาที่มีโครงสร้างในภายหลัง

นอกจากนี้ยังมีโครงการอื่น ๆ อีก ทั้งในต่างประเทศและประเทศไทย ซึ่งเป็น การให้การศึกษาแก่เด็กปฐมวัยที่บ้านทั้งสิ้น (ฉวีวรรณ จึงเจริญ, 2529)

โครงการฝึกอบรมแม่เพื่อสอนลูกของ เออบาน่า (The Urbana "Mothers Training Program") มุ่งฝึกให้แม่รู้จักหาของเล่นมาเล่นกับลูกวัย 1-3 ขวบ เพื่อส่งเสริมความเจริญเติบโตและกระตุ้นความอยากรู้อยากเห็นให้แก่เด็ก เช่น บล็อก ภาพตัดต่อ เกมล่อตโต อุปกรณ์ง่าย ๆ ที่หาได้จากห้องสมุด แผนกของเล่นมาเล่นกับลูก เพื่อพัฒนากล้ามเนื้อ สายตา ความคล่องของการใช้กล้ามเนื้อเล็ก-ใหญ่ เพื่อให้เด็กสังเกต เรียนรู้ความคิดรวบยอด จดจำ รูปร่าง ขนาด สี และมีทักษะในการพูดคุยกับแม่อย่างใกล้ชิด นับว่าเป็นการพัฒนาภาษาให้แก่ลูกด้วย

โครงการพูดจา ประสาแม่-ลูก

โครงการนี้เรียกชื่อเต็มว่า Levenstain's Verbal Interaction Project Co-ordinate Child Care โครงการพูดจาประสาแม่ลูกนี้ มีวิธีการ คือ ฝึกอบรมบุคลากรออกไปเยี่ยมตามบ้าน บุคลากรจะได้รับการฝึกอบรมอย่างชำนาญในการที่จะทำหน้าที่แนะนำชักชวนและสาธิต อุปกรณ์การเล่นอันเป็นประโยชน์ต่อเด็กแต่ละวัย บุคลากรที่จะช่วยชี้แนะให้พ่อแม่รู้จักหยาบหวายหาวัสดุในครัวเรือนที่จะนำเอามาเป็นประโยชน์ในการเล่นกับลูกได้ บุคลากรพยายามแนะให้พ่อแม่มีเวลาพูด-คุยกับลูก เน้นให้เห็นความสำคัญในการพูดจาประสาแม่ลูกมากกว่าเน้นพัฒนาการทางด้านอื่น ๆ โครงการนี้จึงได้ชื่อ Verbal Interaction Project

โครงการห้องสมุดของเล่น

โครงการจัดห้องสมุดของเล่นก็เป็นวิธีการดำเนินงานทางการให้การศึกษาแก่พ่อแม่ในเรื่องการให้รู้จักเลือกของเล่นต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับเด็กในแต่ละกลุ่ม วัย อายุ เน้นให้พ่อแม่เห็นคุณค่าของการเล่นของเด็กว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการพัฒนาสติปัญญาของเด็ก เพราะในกิจกรรมการเล่น เด็กจะมีความสามารถในทักษะพื้นฐานด้านต่าง ๆ มีความรู้สึกนึกคิด การใช้สติปัญญา การใช้กล้ามเนื้อส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ตลอดจนการเคลื่อนไหว เรียนรู้ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่แวดล้อมตัวเด็ก ที่สำคัญก็คือ ได้พัฒนาสังคม นิสัยในการรู้จักเล่นร่วมกันกับเพื่อน ๆ ตัวอย่างการจัดห้องสมุดของเล่นใน Brookline Toy-Lending Library เป็นตัวอย่างที่ดีของเมือง Brookline ในมลรัฐแมสซาชูเซต และที่ Leichard Town Hall Corner of Norton and Marion Street ในเมืองซิดนีย์ ประเทศออสเตรเลีย ก็เป็นโครงการที่จัดให้พ่อแม่ผู้ปกครองมายืมของเล่นครั้งละ 2 ชนิด ไปเล่นกับลูกที่บ้าน

โครงการแม่สอนลูกในประเทศไทย มี 2 โครงการ คือ

1) โครงการทดลองทำการวิจัยเพื่อหารูปแบบการให้ความรู้แก่สตรีกลุ่มแม่บ้านชนบท ในโครงการรณรงค์สตรีชนบท เพื่อการรู้หนังสือ โดยจัดกิจกรรมในแบบฝึกหัด เพื่อให้แม่ในชนบทมีโอกาสพัฒนาความรู้โดยตนเอง สามารถอ่านออกเขียนได้และสามารถนำความรู้ไปปรับปรุงคุณภาพของลูกด้วยการทำตามกิจกรรมเสนอแนะ ซึ่งโครงการวิจัย "แม่สอนลูก" ของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนได้ปรับปรุงแนวคิดมาจากโครงการ Hippy ของประเทศอิสราเอล ซึ่งเป็นการเตรียมความพร้อมของลูกก่อนวัยเรียนทางด้านสติปัญญา ภาษา ศูนย์ศึกษา นอกโรงเรียน อุบลราชธานี ได้ประยุกต์แนวคิดนั้นมาปรับเป็นการให้ความรู้แก่แม่บ้านในการเลี้ยงดูลูก โดยทำการทดลองที่บ้านชีทวน และบ้านท่าศาลา อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี ทั้งนี้โดยได้วิทยากรจากส่วนกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรมการฝึกหัดครู อาจารย์วิทยาลัยครูอุบลราชธานี และผู้ชำนาญการสอนในโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัด ร่วมสัมมนาหาแนวทางและพิจารณาแนวคิดในการหารูปแบบและการผลิตสื่อวัสดุเป็นเครื่องมือที่จะทำการวิจัย หลังการทดลองแล้ว ปรากฏว่าลูกได้รับผลในด้านการพัฒนาให้ความพร้อมด้านต่าง ๆ ในการที่จะศึกษาเล่าเรียนต่อไป ได้รับความเอาใจใส่และความอบอุ่นจากแม่เพิ่มขึ้น

2) โครงการแม่สอนลูก โครงการอนุบาลในครัวเรือน

โครงการแม่สอนลูกที่แฟลตดินแดง 1-6 ห้วยขวาง กรุงเทพฯ โครงการนี้เป็นการสอนเด็กด้วยโอกาสที่บ้านด้วยวิธีการสอนซึ่งให้ แม่เป็นผู้สอนลูก โดยมีวิธีการที่แนะนำให้แม่รู้จักใช้ทักษะที่จะกระตุ้นให้ลูกรู้จักคิดและเกิดการเรียนรู้ในทันที (ความคิดรวบยอด) ด้านต่าง ๆ ให้แก่ลูกในวัยก่อนประถมศึกษา โดยที่แม่ไม่ได้ส่งลูกไปเรียนอนุบาลหรือศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในโครงการนี้ 25 คน มีอายุ 3 1/2 ปี ถึง 4 1/2 ปีนั้น ผลการทดลองปรากฏว่าระดับพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็ก พัฒนาขึ้นทั้งในด้านสังคม ภาษา และพัฒนาการใช้กล้ามเนื้อย่อย และกล้ามเนื้อใหญ่ และเพิ่มปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่-ลูกในโครงการ

จากโครงการที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมด จะเห็นได้ว่าการให้การศึกษแก่เด็กปฐมวัยที่บ้านจะเป็นส่วนช่วยให้เด็กได้พัฒนาความคิดสร้างสรรค์ จากวิธีการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่และผู้ปกครองโดยตรง

1.10 แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์

แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ของทอร์เรนซ์ (Torrance Test of Creative Thinking) ซึ่ง อารี รังสินนท์ (2527) กล่าวว่า ศาสตราจารย์ ดร. อีพี ทอร์เรนซ์ แห่งมหาวิทยาลัยจอร์เจีย สหรัฐอเมริกา เป็นผู้พัฒนาเครื่องมือวัดความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งมีทั้งแบบสำรวจ แบบทดสอบ หลายรูปแบบขึ้น สำหรับแบบทดสอบนี้ทอร์เรนซ์ ได้พัฒนาขึ้นภายในขอบเขตและเนื้อหาทางการศึกษา โดยเน้นเฉพาะเรื่องประสบการณ์ในห้องเรียนที่จะสนับสนุนและเร้าให้เด็กเกิดความคิดสร้างสรรค์ แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ของทอร์เรนซ์ มีดังต่อไปนี้

1. แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ โดยอาศัยรูปภาพ (Thinking Creatively With Pictures) มี 2 แบบ คือ แบบ ก และแบบ ข

แบบ ก ประกอบด้วยแบบทดสอบย่อย หรือกิจกรรม 3 กิจกรรม ใช้เวลาชุดละ 10 นาที ดังนี้

กิจกรรมชุดที่ 1 การวาดภาพ (Picture Construction)

ให้ต่อเติมภาพจากสิ่งเร้าที่กำหนดให้ ให้ได้ภาพแปลกใหม่ และตั้งชื่อภาพให้แปลกที่สุด

กิจกรรมชุดที่ 2 การต่อเติมภาพให้สมบูรณ์ (Picture Completion) ให้ต่อเติมภาพจากสิ่งเร้าที่กำหนดเป็นรูปเส้นในลักษณะต่าง ๆ ให้ได้ภาพที่แปลกและน่าสนใจที่สุด และตั้งชื่อภาพด้วย

กิจกรรมชุดที่ 3 การใช้เส้นคู่ขนาน (Parallel Line) ให้ต่อเติมและตั้งชื่อภาพของเส้นคู่ขนาน จำนวน 30 คู่ ให้แปลก แตกต่าง และไม่ซ้ำกัน
แบบ ข เป็นแบบทดสอบคู่ขนานกับแบบ ก โดยกิจกรรมชุดที่ 1 และ 2 ให้สิ่งเร้าที่ต่างจากแบบ ก ส่วนกิจกรรมชุดที่ 3 การใช้วงกลม (Circles) ให้ต่อเติมจากสิ่งเร้าที่เป็นวงกลม จำนวน 30 วงกลม ให้เป็นภาพที่แตกต่างกันและแปลกใหม่

2. แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ โดยอาศัยภาษา (Thinking Creatively With Words) มี 2 แบบ คือ แบบ ก และแบบ ข เป็นแบบทดสอบคู่ขนานเช่นเดียวกัน คือ ลักษณะของแบบทดสอบเหมือนกัน แต่ใช้สิ่งเร้าที่ต่างกันเท่านั้น ประกอบด้วยกิจกรรมย่อย 7 กิจกรรม ดังต่อไปนี้

กิจกรรมชุดที่ 1 การตั้งคำถาม ให้ตั้งคำถามที่ไม่ธรรมดาจากภาพที่กำหนดให้มาให้มากที่สุด

กิจกรรมชุดที่ 2 การเดาสาเหตุ ให้เขียนสาเหตุเกี่ยวกับเหตุการณ์จากภาพในกิจกรรมชุดที่ 1

กิจกรรมชุดที่ 3 การเดาผลที่จะเกิดตามมา ให้เขียนผลที่อาจเกิดขึ้นอันเนื่องมาจากเหตุการณ์ในภาพที่กำหนดให้จากกิจกรรมชุดที่ 1

กิจกรรมชุดที่ 4 ปรับปรุงผลผลิตให้ดีขึ้น ให้ดัดแปลงสิ่งที่กำหนดให้มากที่สุด

กิจกรรมชุดที่ 5 ประโยชน์ของสิ่งของ ให้บอกประโยชน์ของสิ่งของมาให้มากที่สุด

กิจกรรมชุดที่ 6 ตั้งคำถามแปลก ๆ จากสิ่งของที่กำหนดให้

กิจกรรมชุดที่ 7 การสมมติอย่างมีเหตุผลให้คิด หรือเดาว่าจะเกิดอะไรขึ้นจากสถานการณ์ที่กำหนดให้ที่ไม่น่าเป็นไปได้

3. แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์โดยอาศัยเสียงและภาษา (Thinking Creatively With Sounds and Words : Sounds and Images)

4. แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์โดยอาศัยการปฏิบัติ และการเคลื่อนไหว (Thinking Creatively in Action and Movement)

1.11 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์

สาตินี บุโรตม (2523) ได้ศึกษาผลของการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของเด็กก่อนวัยเรียน จำนวน 59 คน โดยใช้แบบฝึกวาดภาพพบว่า สามารถส่งเสริมพัฒนาการทางด้านความคิดคล่องแคล่ว ความคิดริเริ่ม และความคิดละเอียดลออ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ในปี 2525 ชินจิต การบุญ (2525) ได้ศึกษาถึงการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของเด็กก่อนวัยเรียน จำนวน 30 คน โดยการสอนด้วยวิธี ใช้คำถามแบบอเนกนัยพบว่า สามารถส่งเสริมพัฒนาการทางด้านความคิดคล่องตัว และความคิดละเอียดลออ แตกต่างจากเด็กก่อนวัยเรียน ที่ได้รับการสอนโดยวิธีใช้คำถามแบบเอกนัย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ในปี 2528 พรมารินทร์ สุทธิจิตตะ (2528) ได้ศึกษาเปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนการสร้างภาพโดยใช้ และไม่ใช่รูปเรขาคณิตเป็นสื่อ จำนวน 64 คน ผลพบว่ากลุ่มนักเรียนการสร้างภาพโดยใช้รูปเรขาคณิตเป็นสื่อ หลังการเรียนมีค่าเฉลี่ยความคิดสร้างสรรค์ทุกด้านสูงกว่ากลุ่มนักเรียนที่เรียนการสร้างภาพโดยไม่ใช่รูปเรขาคณิตเป็นสื่อ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และแผนการสอนสร้างภาพโดยการตัดปะกระดาษทั้ง 2 วิธี ต่างช่วยให้นักเรียนในกลุ่มทดลองทั้งสองกลุ่ม มีพัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์ หลังเรียน สูงกว่าก่อนเรียน

ในปีเดียวกัน ธนพร สมบุลธนาท (2528) ได้ศึกษาเปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นเด็กเล็กที่เล่นกับเพื่อน เล่นกับแม่ และเล่นเองจำนวน 30 คน โดยในกลุ่มทดลอง ก. เป็นนักเรียนที่เล่นกับเพื่อน ในกลุ่มทดลอง ข. เป็นนักเรียนที่เล่นกับแม่ และกลุ่มควบคุมเป็นนักเรียนที่เล่นกันเอง โดยกลุ่มทดลองสองกลุ่มเล่นกิจกรรม 5 ชุด คือ 1. เล่นบล็อก 2. เล่นดินเหนียว 3. เล่นกับกระดาษ 4. วาดภาพระบายสี 5. เล่นกับน้ำ ส่วนกลุ่มควบคุมไม่ได้เล่นในกิจกรรมทั้ง 5 แต่เล่นเองตามปกติวิสัย ผลการทดลอง พบว่า

1. นักเรียนชั้นเด็กเล็กกลุ่มที่เล่นกับแม่ มีความคิดสร้างสรรค์ด้านความคิดคล่องตัว ความคิดริเริ่มและความคิดละเอียดลออ ไม่แตกต่างจากกลุ่มที่เล่นกับเพื่อน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. นักเรียนชั้นเด็กเล็กกลุ่มที่เล่นกับเพื่อน มีความคิดสร้างสรรค์ด้านความคิดคล่องตัว ความคิดริเริ่มและความคิดละเอียดลออ สูงกว่ากลุ่มที่เล่นเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. นักเรียนชั้นเด็กเล็กที่เล่นกับแม่ มีความคิดสร้างสรรค์ด้านความคิดคล่องตัว ความคิดริเริ่มและความคิดละเอียดลออ สูงกว่ากลุ่มที่เล่นเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ในปีต่อมา ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์ (2529) ได้ศึกษาผลของการเล่นของเล่นที่มีต่อความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย จำนวน 33 คน โดยให้เล่นของเล่น "ไม้บล็อก" ของเล่น "ในฝัน" และปล่อยอิสระ พบว่านักเรียนกลุ่มทดลองที่ 1 เล่นของเล่น "ไม้บล็อก" กลุ่มทดลองที่ 2 เล่นของเล่น "ในฝัน" ต่างมีพัฒนาการความคิดสร้างสรรค์ด้าน ความคิดริเริ่ม และความคิดละเอียดลออ แต่กลุ่มควบคุมซึ่งปล่อยอิสระนั้น ไม่มีพัฒนาการในทุกด้าน

ในปี 2532 ขวัญฟ้า รังสิยานนท์ (2532) ได้ศึกษาเปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นอนุบาลที่ฟังนิทานด้วยการเล่า โดยใช้หุ่นกับรูปภาพ จำนวน 30 คน พบว่า

1. ความคิดสร้างสรรค์ด้านความคิดคล่องแคล่ว ความคิดริเริ่ม และความคิดละเอียดลออของเด็กปฐมวัยที่ได้จากการฟังนิทานด้วยการใช้หุ่นกับรูปภาพไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ที่ระดับ .05

2. การเล่านิทานโดยใช้หุ่น และรูปภาพต่างช่วยให้เด็กปฐมวัย มีพัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์ด้านความคิดริเริ่ม ความคิดคล่องแคล่ว และความคิดละเอียดลออสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

2. ความรู้เกี่ยวกับผู้ปกครอง

ผู้ปกครองและพ่อแม่ของเด็กในสังคม จะเป็นบุคคลวัยผู้ใหญ่ ความรู้เกี่ยวกับผู้ปกครอง ก็คือ ความรู้ในเรื่องราวของผู้ใหญ่โดยตรง การศึกษา เรื่องราวของผู้ใหญ่ มีจุดมุ่งหมายก็เพื่อพัฒนา ผู้ใหญ่ในสังคมให้เป็นผู้ปกครองที่มีคุณภาพเพื่อการพัฒนาเด็ก และสังคม

มงคล ทองจันทิก และคณะ (2529) ได้สรุปถึงผู้ใหญ่ไว้ในแง่มุมต่าง ๆ ดังนี้

2.1 บทบาทของผู้ใหญ่

บทบาทของผู้ใหญ่ในสังคม คือ เป็นผู้จัดและควบคุมสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ให้แก่เด็กในสังคม เพื่อส่งเสริมให้เด็กได้พัฒนาในทุกด้าน

2.2 ความสำคัญของผู้ใหญ่

เป็นทั้งผู้นำ ผู้ควบคุม ผู้ผลิตตลอดจนผู้ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในสังคม อาจจำแนกตามความสำคัญได้เป็นข้อดังนี้

- 1) เป็นผู้สร้างและปรับปรุงสิ่งใหม่ในสังคม กำหนดกฎระเบียบ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ
- 2) เป็นผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรมและค่านิยมของสังคม เป็นบิดา มารดา กำหนดแนวทางอบรม เลี้ยงดูเด็กในครอบครัว และเป็นผู้รับผิดชอบสร้างครอบครัว
- 3) เป็นผู้นำ ผู้บริการ ผู้ผลิต แรงงาน และร่วมดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในสังคม

2.3 ลักษณะของผู้ใหญ่

- 1) ผู้ใหญ่อย่อมมีประสบการณ์เดิมที่จะนำมาใช้ในการเรียนรู้ แตกต่างกันไป
- 2) ผู้ใหญ่ชอบการแนะนำมากกว่าการถูกสอน
- 3) ผู้ใหญ่จะมีความสนใจมาก ในสิ่งที่เขาพอใจ และมีความต้องการ
- 4) ผู้ใหญ่ต้องการคำยกย่องชมเชยมากกว่าการตำหนิ และการลงโทษ
- 5) ผู้ใหญ่ชอบทำตามความเคยชิน
- 6) ผู้ใหญ่ชอบทำกิจกรรมที่ซ้ำซาก
- 7) ผู้ใหญ่ชอบการปฏิบัติที่มีความจริงจัง และปรารถนาดี รักความยุติธรรม และความมีเหตุผล
- 8) ผู้ใหญ่มีหน้าที่ และภารกิจ ในชีวิตประจำวันมาก
- 9) ผู้ใหญ่ชอบสิ่งที่ปฏิบัติได้ง่าย ๆ และคล่องตัว
- 10) ผู้ใหญ่ต้องใช้เวลามาก ในการสร้างความคุ้นเคย และสนิทสนมระหว่างเพื่อน
- 11) ผู้ใหญ่มีจุดมุ่งหมายในการเรียนรู้ต่างกัน

2.4 หลักการเรียนรู้ของผู้ใหญ่

- 1) ผู้ใหญ่จะเรียนรู้ได้ดี เมื่อ ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมเต็มที่
- 2) ผู้ใหญ่จะเรียนรู้ได้ดี เมื่อ เรื่องที่เรียนนั้น เป็นปัญหาที่เขาสนใจ
- 3) ผู้ใหญ่จะเรียนรู้ได้ดี เมื่อ สิ่งที่เรียนนั้น เป็นประโยชน์และสามารถนำไปใช้ได้

ไปใช้ได้

- 4) ผู้ใหญ่จะเรียนรู้ได้ดี จากการที่ได้ปฏิบัติจริง ๆ

จากแนวความคิดเกี่ยวกับผู้ใหญ่ดังกล่าว สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างชุดการฝึก สำหรับผู้ปกครอง ใช้พัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ได้อย่างเหมาะสม

3. ความรู้เกี่ยวกับการสร้างชุดการฝึก

ชุดการฝึกมีหลักการสร้าง โดยคำนึงถึงความสนใจในการอ่านของเด็กปฐมวัย และใช้หลักการออกแบบหนังสือสำหรับเด็ก และหลักการสร้างแบบฝึกสำหรับเด็กปฐมวัย เพื่อจูงใจให้เด็กสนใจในการทำกิจกรรม หลักเกณฑ์ดังกล่าวสรุปได้ดังนี้

3.1 ความสนใจในการอ่านของเด็กปฐมวัย (รัชนี ศรีไพรวรรณ, 25๑8; ัญจวน อินทรกำแหง, 252๑)

ความสนใจของเด็กที่มีต่อหนังสือย่อมแตกต่างกันไปตามวัยของเด็ก สำหรับเด็กปฐมวัยแล้ว ความสนใจจะถูกแบ่งเป็น 2 ช่วง คือ

1. อายุ 2-4 ปี สนใจตนเองและเด็กในวัยเดียวกัน
  - ชอบฟังคำพูดที่คล้องจองกัน การแห่กล่อม การร้องเพลง
  - เริ่มเรียนพูดเป็นคำ ๆ และเริ่มจำคำใหม่ ๆ
  - ชอบดูสี โดยเฉพาะสีสด ๆ
  - ชอบสัตว์ โดยเฉพาะเด็กที่มีสัตว์เลี้ยงของตนเอง
  - ชอบดูรูป หรือฟังเรื่องใกล้เคียงกับสิ่งแวดล้อมของตน เช่น เด็กอยู่ใกล้น้ำชอบดูรูปเรือ อยู่ชนบทชอบดูรูปเกวียน เป็นต้น
  - ชอบหนังสือที่มีรูปภาพมาก ๆ

2. อายุ 4-6 ปี สนใจในตนเองและสิ่งแวดล้อมรอบๆตัว

- เริ่มมีความคิดคำนึง จินตนาการมากขึ้น ชอบเรื่องนางฟ้า เทวดา นิทาน นิยายต่าง ๆ สัตว์พูดได้ และสิ่งของพูดได้
- สนใจอยากรู้อยากเห็นเกี่ยวกับธรรมชาติของตน นก สัตว์ ต้นไม้
- สนใจเรื่องเกี่ยวกับชีวิต สิ่งแวดล้อม
- ชอบหนังสือที่มีรูปภาพ

3.2 การออกแบบหนังสือเด็ก ดร. เป็รื่อง กุมภ์ (อ้างถึงใน ศูนย์พัฒนาหนังสือ, 2521) ได้กล่าวถึงไว้ในการออกแบบหนังสือสำหรับเด็กกับผลการวิจัยบางประการ สรุปได้ว่า เรื่องภาพและตัวหนังสือ เป็นเรื่องสำคัญมากสำหรับการสร้างหนังสือสำหรับเด็ก

3.2.1 ลักษณะของภาพที่เด็กชอบ

- 1) ภาพที่ง่ายมีลักษณะไม่ซับซ้อน
- 2) แสดงการกระทำ และการผจญภัย
- 3) ชอบภาพสีมากกว่าขาวดำ
- 4) สนใจภาพที่อยู่ทางขวามากกว่าทางซ้าย
- 5) ชอบภาพประกอบมาก มากกว่าภาพประกอบน้อย
- 6) ชอบภาพใหญ่ มากกว่าภาพเล็ก
- 7) ชอบภาพที่ตรงกับข้อความ มากกว่าภาพที่ไม่ตรงกับข้อความ

3.2.2 แบบของภาพ

- 1) เด็กชอบภาพการ์ตูนมากกว่าภาพแบบอื่น
- 2) ชอบภาพถ่าย มากกว่าภาพวาดเหมือน และภาพลายเส้น
- 3) เด็กชอบภาพสี มากกว่าภาพขาวดำ

3.2.3 อารมณ์ของภาพ

เด็กจะชอบภาพที่ให้อารมณ์ น่าพอใจ โดยเฉพาะถ้ามีข้อความที่มีส่วนสัมพันธ์กับภาพ จะทำให้ความสนใจของเด็กเพิ่มขึ้น

3.2.4 ลักษณะของตัวหนังสือที่เด็กชอบ

- 1) ขนาดของตัวหนังสือ ควรใช้ขนาดโตในเด็กเล็ก แล้วค่อย ๆ

ลดลงตามลำดับวัยของการเจริญเติบโต

ชัดมากขึ้น

2) การตัดกันของตัวอักษรกับสีพื้น ถ้ายิ่งตัดกันมากจะทำให้มองเห็น

3.2.5 การวางหน้าหนังสือ จะยึดหลัก 5 ประการ คือ

- 1) ความสมดุลย์
- 2) เอกภาพ
- 3) จุดสนใจ
- 4) การเว้นช่องว่าง
- 5) การนำสายตา

มีวิธีการวางภาพกับตัวหนังสือ 3 แบบ คือ

- 1) ภาพกับตัวหนังสืออยู่หน้าเดียวกัน
  - ภาพอยู่บน ตัวหนังสืออยู่ล่าง
  - ภาพอยู่ข้างหนึ่ง ตัวหนังสืออยู่ข้างหนึ่ง
  - ตัวหนังสืออยู่ตามช่องว่างระหว่างภาพ
- 2) ภาพตัวหนังสืออยู่คนละหน้า
- 3) ภาพกับตัวหนังสือที่ใช้ 2 หน้า เหมือนหน้าเดียวกัน

3.3 หลักการสร้างแบบฝึกสำหรับเด็กปฐมวัย พราวพรรณ เหลืองสุวรรณ (2535)

ได้สรุปถึง หลักการสร้างแบบฝึกสำหรับเด็ก ดังนี้

3.3.1 ลำดับขั้นของการจัดเนื้อหาในแบบฝึก

1) เรื่องที่เด็กควรเรียนรู้ก่อนอื่น ควรเป็นเรื่องใกล้ตัวเด็กที่สุด ได้แก่ คนเป็นอันดับแรก สัตว์ สิ่งของ และธรรมชาติ เป็นเรื่องที่ควรเรียนรู้ต่อไป โดยเน้นถึงลำดับความยากง่าย

2) เรื่องของสัญลักษณ์ต่าง ๆ เช่น วงกลม สามเหลี่ยม สี่เหลี่ยม และสัญลักษณ์ต่าง ๆ ทางคณิตศาสตร์ ฯลฯ

3.3.2 ลักษณะของแบบฝึกที่จะทำให้เด็กเกิดความสนใจ

1) มีภาพที่ชัดเจน ลายเส้นไม่ซับซ้อน และมีสีสันสวยงาม

2) กระดาษ ที่ใช้มีคุณภาพดี และมีขนาดที่เหมาะสมกับจุดประสงค์ของแบบฝึก เช่น แบบฝึกสำหรับการเขียนตัวอักษร ควรจะใช้กระดาษที่มีความหนาพอควร ที่เด็กเขียนแล้วไม่กุดทะลุ พื้นผิวหน้ากระดาษเขียนง่าย สำหรับการตัดควรจะมีขนาดและความ

หน้าที่เหมาะสมกับการจับ และตัด สำหรับระบายสี ควรจะมีขนาดและความหนาเหมาะสมกับลักษณะของสีที่ใช้ เช่น สีน้ำ หรือสีเทียน ฯลฯ

3.3.3 กิจกรรมภายในแบบฝึกควรจะมีลักษณะที่เหมาะสมกับเด็ก โดยให้หลักของกิจกรรมดังนี้

- 1) เลือกภาพ คำตอบ จากหลายตัวเลือก
- 2) จับคู่ ด้วยการโยงเส้น เลือกภาพ ตัดปะ
- 3) เติมให้สมบูรณ์ด้วยการ เขียนต่อเติม เลือกภาพต่อเติม
- 4) เลือกคำตอบด้วยการทำเครื่องหมายต่าง ๆ ทับภาพ เช่น
ถูก ผิด หรือวงกลมล้อมรอบภาพ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย